

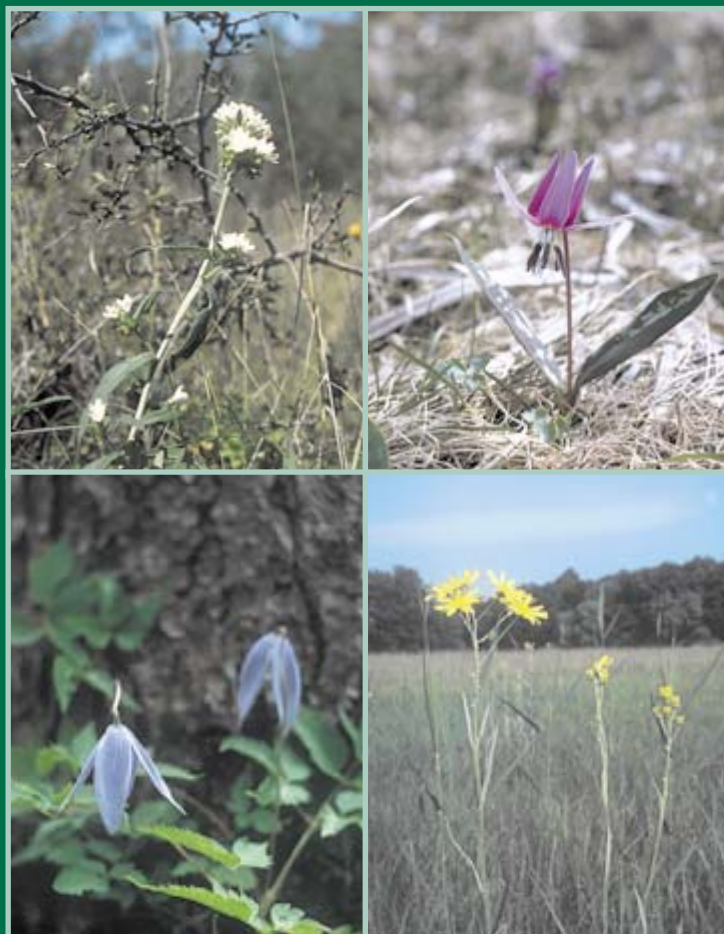

ERDŐFIGYELŐ JELENTÉS 2003

*A védett területek kezeléséről
a WWF Magyarország felmérésének tükrében*

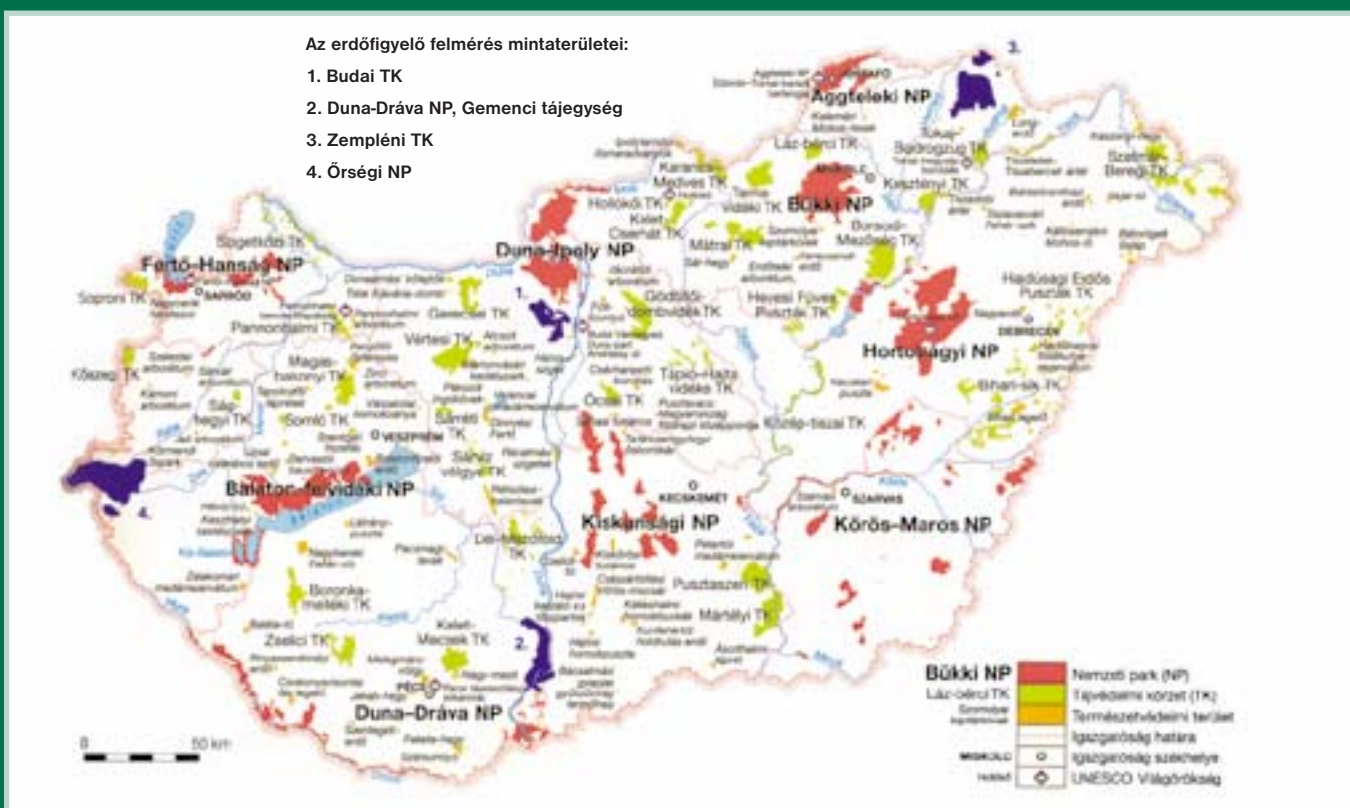
*Exner Tamás, WWF Magyarország
Jávor Benedek, Védjegylet*

WWF-füzetek 21.
Budapest, 2003.

1. sz. térkép: Magyarország domborzatai és vízei (Forrás: © Cartographia Kft.)

2. sz. térkép: Védett területek rendszere 2002-ben (Forrás: Természetvédelmi Hivatal)

TARTALOM

BEVEZETÉS ÉS HÁTTÉR	2
A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA	4
EREDMÉNYEK ÉS ANALÍZIS	6
JAVASLATOK	14
MELLÉKLET	17
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	26

BEVEZETÉS ÉS HÁTTÉR

MAGYARORSZÁG VÉDETT TERÜLETEINEK RENDSZERE

Az országos jelentőségű védett természeti területek nagy részének természetvédelmi kezeléséért Magyarországon a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium irányítása alá tartozó 10 nemzeti park igazgatóság felelős. A védett területek össz nagysága 8597 km², ami az ország területének több mint 9%-a. Az országos jelentőségű védett területek több mint 46%-a erdő, tehát az erdők területi védettsége a 19%-os erdőszültségi mutatóhoz képest átlagon felüli.

A természet védelméről szóló törvény 1996-ban az erdőtörvénnyel, valamint a vadgazdálkodásról szóló törvénnyel együtt látott napvilágot. A törvény többek között előírja egy Nemzeti Természetvédelmi Alapterv készítését, amelyet az Országgyűlés két évente felülvizsgál.

A védett területek kategóriái

A védett területek lehetnek helyi és országos védettségűek. Az előbbieket a területileg illetékes önkormányzat, míg az utóbbiakat a környezetvédelemért felelős miniszter nyilvánítja védetté. A legértékesebbeket a fokozottan védett kategóriába sorolták, ezekre szigorúbb előírások vonatkoznak (1. sz. táblázat).

A hazai védett területeket rendeltetésük alapján az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:

Nemzeti parkok: Nagy kiterjedésű, természetközeli állapotú országos jelentőségű védett területek, me-

lyeknek elsődleges célja a bennük található ökoszisztémák biodiverzitásának és működésének fenntartása. Magyarországon összefüggő, háborítatlan térségek hiányában gyakran fragmentumokból állnak.

Tájvédelmi körzetek: Viszonylag nagy, országos jelentőségű védett területek, melyek rendeltetése a természet és az ember kölcsönhatása által létrejött harmonikus tájkép megőrzése.

Természetvédelmi területek: Változó méretű, helyi, vagy országos védettséget élvező területek, melyek célja az ott található természeti értékek élőhelyének megóvása (2. sz. térkép).

A védett területeken található erdőkben hivatalosan csak a természetvédelmi kezelést elősegítő természetközeli erdőgazdálkodás lenne folytatható. A rugalmas szabályozás azonban felújítógázás címen 5 ha-os végvágásokat, sőt vélt, vagy valós újulathiány esetén 1-3 ha méretű tarvágásokat is engedélyez, így védett területeink képét gyakran sivár vágások és fiatalosok sakkáblaszerű sorozata határozza meg.

Ha hazánk erdeinek természetességét összehasonlítjuk térségünk más államaival, megállapíthatjuk, hogy mi rendelkezünk a legnagyobb arányú mesterséges erdőállománnyal. Ez elsősorban az első és második világháború után kialakult akut faanyaghiány következménye, melyet az elmúlt évtizedekben gyorsan növekvő, intenzív faültetvények létesítésével orvosoltak. Sajnálatos módon a közjóléti és ökológiai irányelvek mind a mai napig alárendelt szerepet játszanak az erdőtelepítések állami,

természetvédelmi kategória	száma	területe (ha)	ebből erdő (ha)
Nemzeti Parkok (NP)	10	484883	198680
Tájvédelmi Körzetek (TK)	36	309817	171277
Természetvédelmi Területek (TT)	142	25927	10996
Természeti Emlék	1	0	0
<i>Országos jelentőségű védett természeti területek össz.</i>	189	820627	380953
Helyi jelentőségű védett természeti területek össz.	1 273	39114	n.a.
Mindösszesen*	1 462	859741	n.a.
Védett területek aránya az ország területéhez képest			9,24%

* A táblázatban nem szerepelnek az ex lege védett természeti területek, melyek felmérése még nem fejeződött be teljes körűen.

1. sz. táblázat: Védett természeti területek Magyarországon (Forrás: KVvM TVH Birtokügyi Főosztály, 2003.)

társadalmi finanszírozásában, így ilyen differenciálás híján a természet szerű erdők arányának további csökkenése várható (3. sz. térkép).

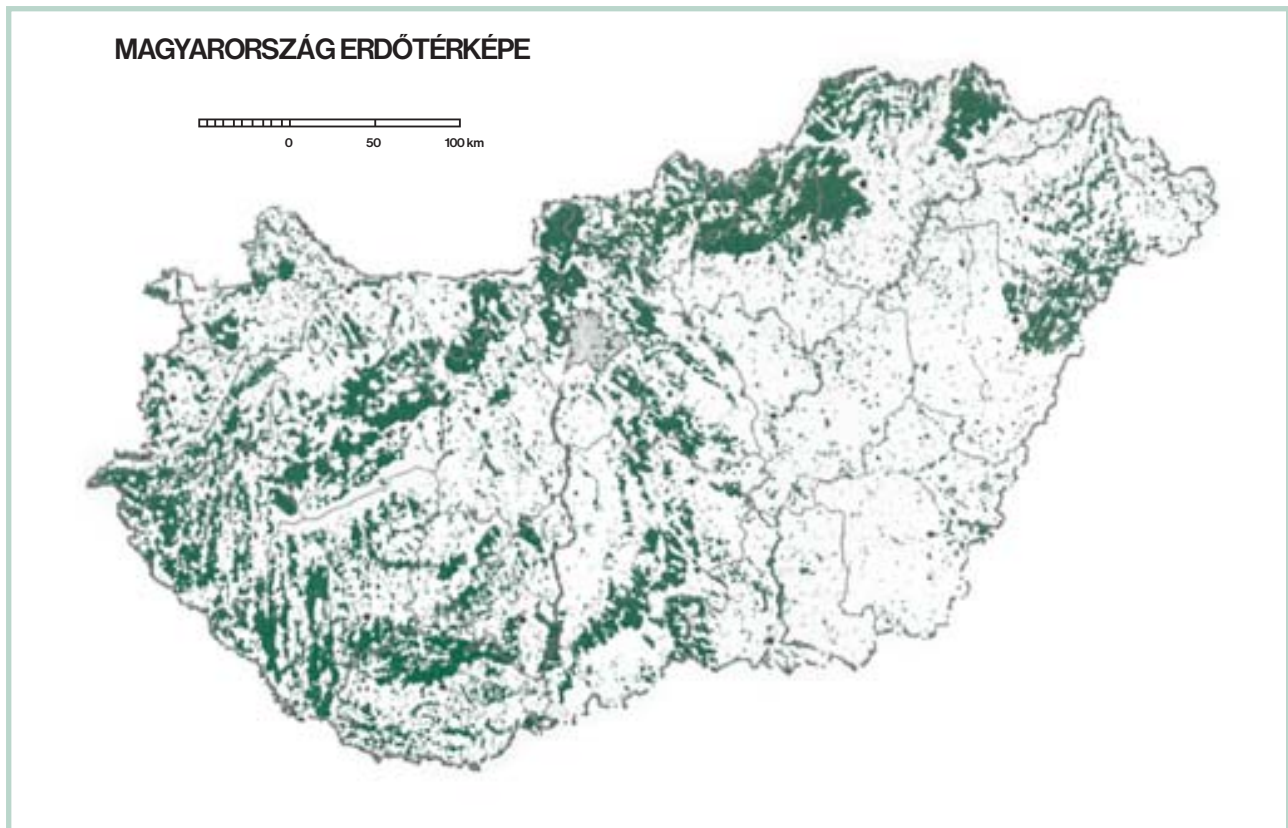
2004-ben kerül a parlament elé a Nemzeti Erdőprogram és Stratégia, amelynek megfogalma-

zására bevonták a szakma és a társadalom érdeklődő rétegeit.

Ennek következtében remélhetőleg fokozottabb támogatást kapnak majd az erdő nem anyagi jellemző funkciói.

	Magyarország	Ausztria	Bulgária	Románia	Szlovákia
őshonos fajú erdők és ültetvények	52	99.6	96	87	97.5
őserdők	0	0	29	4	1
természetközeli összetételű erdők	37	65.6	44	63	65.3
őshonos fajú ültetvények	15	34	23	20	31.2
idegenhonos fajú erdők és ültetvények	48	0.4	4	13	2.5
akác	22	< 0.4	3.2	4.1	1.7
nemes nyaras	7	< 0.4	0.6	1.8	0.6
egyéb idegenhonos lomb	5	0	0	1.1	0.1
idegenhonos fenyves	14	0	0.2	6	0.1

2. sz. táblázat: Néhány térségbeli állam erdeinek természetessége (adatok az erdőterület %-ában)

3. sz. térkép: Magyarország erdei (Forrás: Állami Erdészeti Szolgálat)

A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA

A FELMÉRÉSRŐL

Az alkalmazott módszert egy nemzetközi munkacsoport dolgozta ki 1999-2002-ben Jamison Ervin vezetésével a WWF Forests for Life (Erdők az Életért) programjának keretében. Angol neve: **Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM)**, ami magyarul annyit jelent, hogy: Védett területek kezelésének gyorsfelmérése és prioritáskeresés.

A felmérés céljai:

- a védett területek kezelését illető erős és gyenge pontok meghatározása,
- a kezelés során fellépő problémák összehasonlítása, mind országos, mind nemzetközi szinten,
- az aktuális terhelések és a potenciális veszélyek mértékének, tendenciájának, kiterjedésének, súlyosságának és a hatás várható időtartamának felmérése,
- az egyes területek védelméhez szükséges feladatok prioritásának és azok sürgősségének szemléltetése,
- a kiértékelés eredménye segíti megtervezni a védett területek hatékonyabb védelme érdekében teendő további lépéseket, mind országos, mind helyi szinten.

A RAPPAM-módszert eddig a következő országokban alkalmazták: Algéria, Bután, Dél-Afrika, Franciaország, Gabon, Kamerun, Kína és Oroszország. További részletek és nemzeti esettanulmányok a www.panda.org/parkassessment/ honlapon tekinthetők meg.

A felmérés lépései:

- néhány reprezentatív védett terület természetvédelmi kezelője kitölt egy kérdőívet, mely a védett területekkel kapcsolatos kérdéscsoportokat tartalmaz,
- az adatok statisztikai kiértékelése,
- helyi kerekasztal-beszélgetések segítségével a problémák megvitatásra kerülnek. A fórumokon a természetvédelem hivatásos és civil képviselői mellett az illetékes erdőgazdálkodó és az erdőfelügyelet képviselői is részt vettek,

- az eredmények publikálása (Erdőfigyelő jelentés),
- tervek kidolgozása a kiemelt problémák megoldására.

A VÉDETT TERÜLETEK KIVÁLASZTÁSA

Jelenleg Magyarország területén 1462 kisebb-nagyobb védett természeti terület található. Ezek kezelésük tekintetében többé-kevésbé egységesek. A négy terület kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy az országra nézve reprezentatív, közepes és nagy kiterjedésű, földrajzilag egymástól távoli nemzeti parkokat és tájvédelmi körzeteket jelöljünk ki (*2. sz. térkép*). A kiválasztott védett területek erdőborítása a védett területek átlagához képest magas, ám még így sem közelíti meg a potenciális növénytakarónak megfelelő értéket. Valamennyi területen sok másodlagosan fátlan rét, gyepek, szántók is található.

A NÉGY VÉDETT TERÜLET RÖVID JELLEMZÉSE

Budai Tájvédelmi Körzet: 1978-ban létesített, 10546 ha-os terület a főváros közvetlen közelében, így számottevő rekreációs nyomásnak van kitéve. Geológiai, botanikai és zoológiai változatosága nagy. Zonálisan a cseres- és gyertyános-tölgyesek uralkodnak, de északi lejtőin bükkösök is előfordulnak. Kiemelkedő értéket képviselnek karsztbokorerdei, valamint mészkő- és dolomitsziklagyeppei. A Szénás-hegycsoport különleges értékeinek védelmét az Európa Tanácstól kapott Európa Diploma segíti.

Gemenc: A Duna-Dráva Nemzeti Park 6 egymástól elkülönülő tájegysége közül a legnagyobb. Hossza 30 km, szélessége 2-4 km. A Duna talán legnagyobb összefüggő ártéri erdősávja itt található. A terület a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek jegyzékében is szerepel. Az évszázados vízrendezési munkálatok ellenére a folyót kísérő holtágak és kisvizek még mindig gazdag növény- és állatvilágnak adnak otthont. Természetvédelmi szempontból

igen káros a nemesnyár-ültetvények terjeszkedése, valamint a vadászati szempontból értékes, ám túlszaporított nagyvadállomány, amellyel szemben az erdőgazdaság kiterjedt kerítésrendszer építésével védekeznek.

Őrségi Nemzeti Park: 2002-ben az Őrségi TK-ból kialakult nemzeti park az ország legnyugatibb részén. Területe 37911 ha. A relatív humid klímájú és a savanyú alapkőzetű dombvidék élővilágában számos kelet-alpesi elem található. A tölgyes és bükkös erdőtársulások mellett a Magyarországon ritka ter-

mészetes eredetű erdeifenyvesek is tenyésznek. A jó növekedésű erdők gyakran a faanyagcentrikus erdőgazdálkodás áldozatává válnak.

Zempléni Tájvédelmi Körzet: 1984-ben alakult 26 496 ha-os terület az ország északi részén. A vulkanikus eredetű középhegységben gyertyános- és kocsánytalan tölgyesek mellett kiterjedt montán bükkösöket is találunk, melyek kárpáti flóraelemeket is tartalmaznak. Különleges értéket képviselnek a szilikátsziklagyepek. Mivel a terület ásványi kincsekben gazdag, ezért itt kiterjedt bányászati tevékenység folyik.

Domb- és hegyvidéki erdeinkben legtöbbször még az őshonos fajok dominálnak (molyhos tölgy) Fotó: Sramkó Gyöngyi

EREDMÉNYEK ÉS ANALÍZIS

MAGYARORSZÁG VÉDETT TERÜLETEI KEZELÉSÉNEK ERŐS ÉS GYENGE PONTJAI

A védett területeken felkért természetvédelmi szakemberek a felmérés során 19 tematikusan osztályozott csoport kérdéseire adtak választ egy értékelő skála segítségével. Ennek során több mint száz kérdés került kiértékelésre. Az egyes kérdéseket, valamint azt, hogy a válaszadók az adott kijelentést milyen mértékben tartják érvényesnek a kérdéses védett területeken az érdeklődő olvasó a 17. oldalon lévő mellékletben találja meg.

A második körben a válaszadók az általánosan elterjedt problémákat egy kétlépcsős válogatás után súlyosságuk és megoldhatóságuk alapján rangsorolták. Az előzetes kiértékelést követő kerekasztal-beszélgetések során a résztvevő erdészeti és természetvédelmi szakemberek elsősorban az általánosan elterjedt természetvédelmi szempontból súlyosnak megítélt problémákat vitatták meg, természetesen kitérve a helyi sajátosságokra is.

I. Általános, súlyos, de megoldható problémák:

1. A vezetők és az alkalmazottak számára nem állnak rendelkezésre hatékony képzési és képességfejlesztési programok.

Ez a kijelentés csak egyes részterületekre igaz. A hatósági feladatok végrehajtására felkészítő képzés működik, de a kezelési tervekhez szükséges ökológiai (botanikai, zoológiai, geológiai) ismeretek megszerzése többnyire csak egyéni erőfeszítéssel érhető el. Az állami részvénytársaságok alkalmazottai rendszeres erdőgazdálkodói képzésben vesznek részt tapasztalatcsere és szakmai tanulmányutak formájában, ám az aktuális kutatási eredmények ebben nem jelennek meg. A nemzeti parkok és az erdőgazdaságok közötti párbeszédet sok esetben lokális konfliktusok akadályozzák.

A legrosszabb a helyzet magánerdők esetében, ahol a 90-es évek kárpótlási folyamata során számos szakmai háttérrel nem rendelkező magánszemély jutott erdőtulajdonhoz. Mind a mai napig nem szerveztek a magánerdészek számára

átfogó képzési lehetőséget, ám a sokszor csak 1-2 hektáros erdőbirtokok megfelelő ismeretek birtokában sem tennék lehetővé a tartamos erdőgazdálkodást.

A résztvevők szerint a probléma megoldásához magas szintű döntéshozói támogatás szükséges, mivel jelenleg sem az erdőgazdaságoknak, sem a nemzeti parkoknak nincs meg ehhez a szükséges technikai bázisa.

2. A védett területek kezelése, beleértve a kezelés hatékonyságát is, nem kerül rendszeresen kiértékelésre.

Ez elsősorban a természetvédelmi kezelésre igaz, a gazdálkodás hatékonysága a 10 évenkénti erdőtervezés során értékelésre kerül. A védett területek állapotáról készülő felméréseket, amennyiben mégis elkészülnek, nem hozzák nyilvánosságra, pedig ez nagyban segítené a hatékonyság értékelését. Nehéz összeállítani olyan egységes pontrendszert, amelynek segítségével adott időközönként mérhető lenne a védett területek állapotának minősége, s ezzel a kezelés hatékonysága. Az egyik résztvevő elmondta, hogy az adott nemzeti park által megvásárolt és kezelt (illetve kontrollként magára hagyott) területeken kutatási programokat indítottak a kezelés hatékonyságának mérésére.

3. A védett területek vadállománya erősen korlátozza a természetes folyamatok érvényesülését és a ritka, vagy veszélyeztetett növények fennmaradását.

Ezt az állítást szinte valamennyi résztvevő egyhangúan megerősítette. Általános volt a vélemény, hogy a vadászati jognak az erdő kezelőjéhez kell kötődnie. Mivel ezt a problémát a *Terhelések* című részben a válaszadók nagy része kritikusan találta, ezért a témával ott foglalkozunk részletesen.

4. A hatósági döntések alapja nem a természetvédelem prioritása a gazdasági szempontokkal szemben, a döntések ellentmondanak a védett területekre vonatkozó célkitűzésekkel.

Ennek oka a *Terhelések* című részben részletesen taglalt konfliktushelyzet, amely a védett területek érdeinek gazdaságorientált kezeléséből adódik. Pél-

duként az egyik válaszadó elmondta, hogy az előírások alapján az árterületeken a felújítást őshonos fajokkal kellene végezni, ám gazdasági megfontolások alapján többnyire nemesnyárat ültetnek.

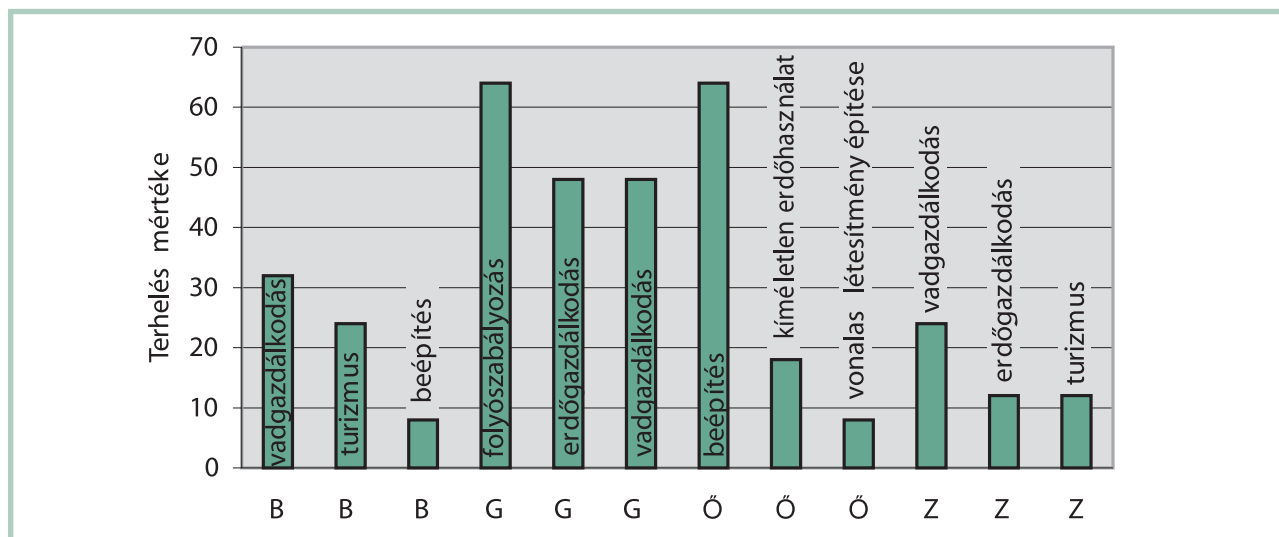
Az erdőgazdálkodók ezzel szemben a védett területeken fennálló korlátozó előírások által okozott többletköltségekre panaszkodnak. A beszélgetésen kompromisszumként felmerült a kíméletes erdőgazdálkodáson alapuló, folyamatos erdőborítást fenntartó (pl. Pro Silva) módszerek alkalmazása, de fokozottan védett területen a természetvédelmi szakemberek ezt sem látnák szívesen.

5. Nem elég hatékonyan hajtják végre a természetvédelmi jogszabályokat és előírásokat mind helyi és regionális, mind pedig nemzeti szinten.

A magyar természetvédelem első számú jogforrása az 1996-os természetvédelmi törvény lenne. Mivel ennek több végrehajtási rendelete a mai napig várat magára, ezért az ott megfogalmazott jogszabályokat gyakran nem tartják be. A nemzeti parkok a védett területeket károsító tevékenységek megfékezésére csak ritkán indítanak eljárást. Az egyik résztvevő szerint ennek okai a megfelelő jogi háttér hiánya, a rendezetlen tulajdonviszonyok, valamint az, hogy a befolyt bírságból nem kerül megtérítésre a nemzeti park adminisztrációs munkára fordított anyagi és munkaerő-ráfordítása, hanem az teljes egészében a Környezetvédelmi Alap Célelőirányzatba vándorol. A legsúlyosabb a helyzet a magántulajdonban lévő védett természeti területeken (pl.

ex lege területek nagy része), ahol a tulajdonosokat gyakorlatilag sem pozitív, sem pedig negatív ösztönzők nem gátolják meg a természetkárosító tevékenységek gyakorlásában. A természetvédelmi örök gyakran sok tízezer hektár, nagy területen szétszórt védett területért felelnek, így mire a természetkárosító tevékenységről tudomást szereznek, addigra már kész helyzet előtt állnak. Egy feltöltött lápból pedig már soha nem lesz természetes ökoszisztéma. A természetvédelmi örök leterheltségére jellemző példa, hogy az egyik értékelő kerekasztal-beszélgetésünk helyszínén az adott terület természetvédelmi öre éppen a rá bízott húsz nemzeti parki ingatlan egyikének kertápolásával volt elfoglalva. Helyi védettségű természetvédelmi terület esetén egy-egy tőkeerős beruházóval egyezségekre jutó közösségi jegyző egy tollvonással el tudja intézni egy-egy terület védettségére vonatkozó széljegyzetének törlését, de arra is volt már példa, hogy a földhivatalban vízkár miatt semmisültek meg az adott terület védettségét bizonyító iratok.

Az általános problémák közül kevésbé súlyosnak, de szintén kezelhetőnek találták a válaszadók, hogy a látogatási körülmények (pl. ösvények, jelek, táborozási lehetőségek) nem felelnek meg a látogatók igényeinek, a helyi közösségekkel nem megfelelő a kommunikáció, a természeti erőforrásokról nem áll rendelkezésre naprakész leltár és hogy a kritikus természetvédelmi kérdésekkel kapcsolatban túl kevés kutatás folyik.

B = Budai TK, G = Gemenc, Ö = Őrségi NP, Z = Zempléni TK

1. sz. ábra: Védett területek fő terhelései

II. Általános, súlyos, nehezen megoldható problémák csoportja:

(Az ide tartozó nehézségek megoldása fontos, de komplex, hosszú távú folyamat.)

- **Nem állnak rendelkezésre megfelelő források a kritikus kezelési folyamatok kézbentartására.**
A válaszadók közül ketten teljes mértékben megerősítették az állítást, míg ketten úgy vélték, hogy nem elsősorban az anyagi forráshiány az akadálya a kritikus ökológiai és társadalmi folyamatok kezelésének.
- **Nem létezik hatékony megelőzési program az adott területre vonatkozó veszélyek mértékének megfelelően, és**
- **az egész régió alulreprezentált és/vagy degradált ökoszisztémáinak helyreállításáról nem állnak rendelkezésre egyértelmű, világosan megfogalmazott elképzelések és tervek, összhangban a múltbéli leromlási folyamatokkal.**
A kezelési gyakorlat koncepció nélküliségét valamennyi válaszadó kifogásolta. A természetvédelmi hatósági munka egységes központi irányelvek, kezelési tervek és célok megfogalmazása nélkül túl heterogén, az egyes ügyintézők szubjektív döntéseitől függ.
- **A területek érzékenyek az invazív, exóta fajokra.**
A kérdést a *Veszélyek* című részben tárgyaljuk részletesen.
- **A védett területek természeti erőforrásai kiemelkedő értékűek (pl. az adott területen jó minőségű faanyag, gazdag ásványi vagyon, magas vízierő-hasznosítási potenciál, legelési lehetőség van), és**
- **a védett területek kezelésére nyomás nehezedik a**

védettséget élvező terület természeti erőforrásainak kizsákmányolása érdekében.

Mindkét kérdésnél a válaszadók egyhangúan a faanyagot nevezték meg első helyen, bár egyes hegyvidékeken és néhány folyó mentén az elsősorban építési anyagot szolgáló bányák is szolgáltatnak gazdaságilag hasznosítható nyersanyagot. Az erdei melléktermékek lakossági gyűjtése főleg a nagyobb települések környékén számottevő. Itt a jól szervezett, kereskedelmi mennyiségben gyűjtő moha-, gomba-, csigaszedő csoportok jelentik a fő problémát, akik ellen egységes szabályozás híján nehéz fellépni.

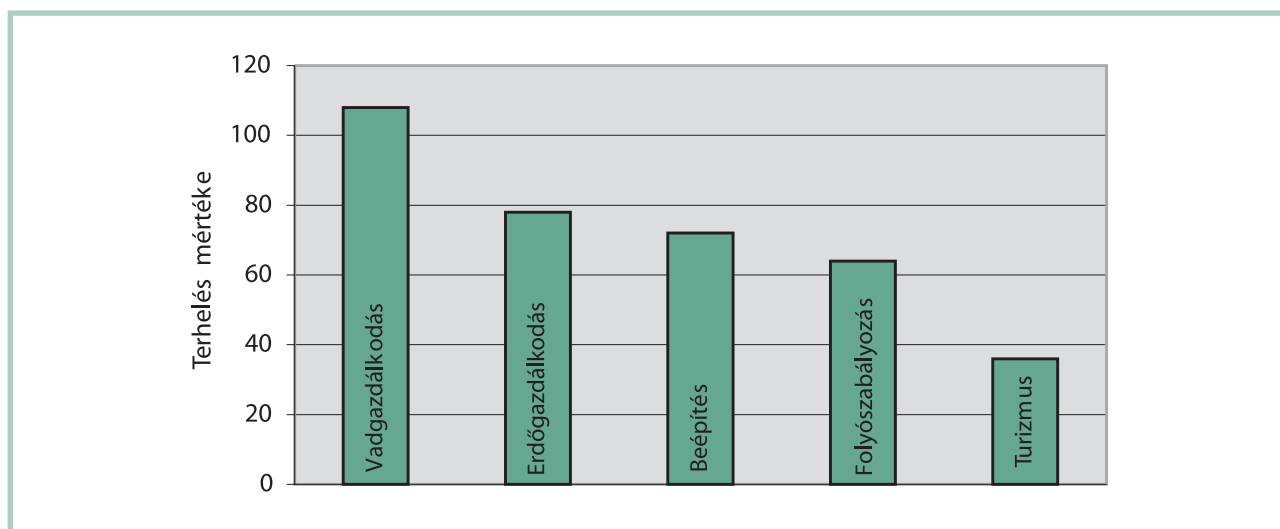
TERHELÉSEK ÉS VESZÉLYEK:

A kérdőív kitöltői ebben a felmérésben minden megkötés nélkül adhattak választ arra a kérdésre, hogy véleményük szerint melyek azok az aktuális terhelések és potenciális veszélyek, amelyek védett területeiket leginkább veszélyeztetik. Mindkét esetben több tényező megnevezésére is lehetőség volt.

I. Terhelések

A válaszadók értékelték a terheléseknek az utóbbi évtizedre érvényes tendenciáját, azok területi kiterjedését, hatásuk súlyosságát, valamint időtartamát (1. sz. ábra). A kiterjedés, a hatás és az időtartam által kiszámított pontszám alapján a terheléseket rangsoroltuk, majd ezeket az egyes területekre és összesítve is ábrázoltuk (2. sz. ábra).

Az adatok összefoglalásánál 5 jelentős terhelés rajzolódik ki:

2. sz. ábra: A terhelések összefoglalása

1. Vadgazdálkodás

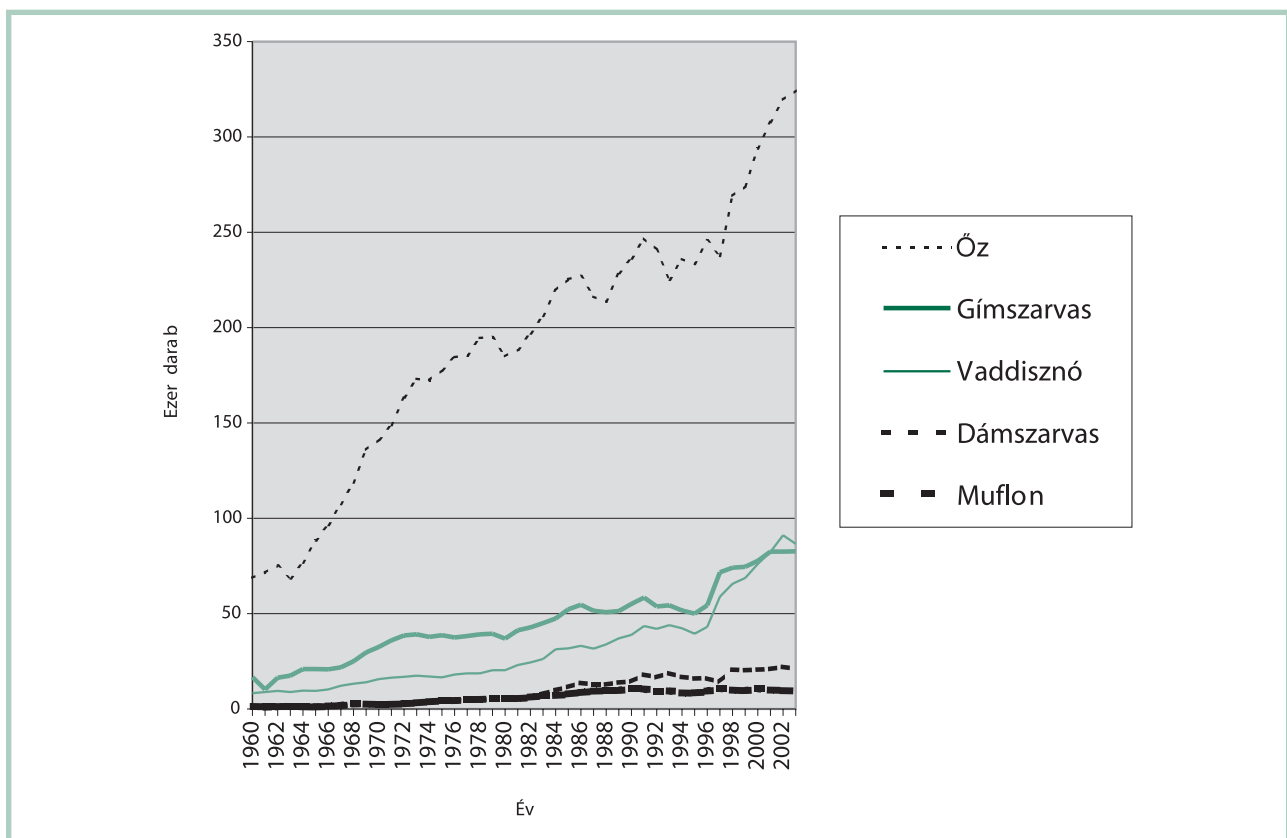
A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló jogszabályokat az 1996. évi LV. törvény tartalmazza. Az Országos Vadgazdálkodási Adattár szerint 1960 óta az őz és a gímszarvas állománya megötszöröződött, a muflonállomány meghétszereződött, a vaddisznó-populáció a 11-szeresére, míg a dámszarvasé a 25-szörösére nőtt (3. sz. ábra). Ez sokszorosan meghaladja az erdők vadeltartó képességét. A vadkár miatt erdőt felújítani sokhelyütt már csak kerítés építésével lehet. Különösen problémás a helyzet az értékes trófeájú szarvasállománnyal rendelkező ártéri területeken, ahol volt már példa arra, hogy áradáskor az összefüggő kerítésrendszer az állatok menekülési útját elzárva azok pusztulásához vezetett. A hegyvidékeken a szarvas és a vaddisznó mellett a kevésbé válogatós táplálkozású, Korzikáról betelepített muflonállomány károsítása jelentős. Az egyik résztvevő hangsúlyozta, hogy a vadászoknak a nagyragadozók szerepét kellene modellezni. Nagyragadozók közül Magyarországon csak az aranszakál a farkas és a hiúz fordul elő, valamennyi csak lokálisan és kis egyed-számban, így a nagyvadállományra korlátozó hatással nincsenek. A nagyragadozók hazai megítélése

mind a társadalom, mind a vadászok körében negatív, ami a velük való együttélés több évtizedes hiányával magyarázható. Az orrvadászat a kis populációjú fajok esetében egy-egy egyed elejtésével is tetemes kárt okoz. Itt kell szólni az utóbbi időben elhárapózott illegális énekesmadár-vadászatokról, melyek tettesei többnyire dél-európai vendégvadászok voltak, de a végrehajtásban a megvesztegetett hazai vadászatók közreműködésére is szükség volt. Ezek az események a közvéleményben és a médiában egyaránt nagy felháborodást váltottak ki.

2. Erdőgazdálkodás

Az erdőgazdálkodással kapcsolatos jogszabályi keretet Magyarországon az 1996-ban közzétett, az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény (Erdőtörvény) adja.

Általános konfliktusforrás, hogy a nemzeti parkokban és tájvédelmi körzetekben a Kincstári Vagyongazgatóság megbízása alapján kezelt állami tulajdonú erdőterületeken a 100%-ban állami tulajdonú erdészeti részvénytársaságok nyereségorientált erdő- és vadgazdálkodást folytatnak, míg ugyanezekben a területeken a nemzeti park igazgatóságok a veszélyeztetett természeti értékeket védik. A természetvédelem képviselői ezt úgy ítélik meg, hogy ezeken a te-

3. sz. ábra: Nagyvadak becsült állománya 1960–2003 (Forrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár)

rületeken két állami megbízatású szervezet ellentétes feladatokkal működik, míg a megkérdézett erdőgazdálkodók úgy látják, hogy az erdészeti és gazdasági szempontok alkalmazása nem feltétlenül ellentétes a természetvédelem érdekeivel. A magyar állam tulajdonában lévő nemzeti parki erdőket a részvénytársaságok szerződéses alapon kezelik, ám a társaságok kezelői szerződésében a gazdasági feltételek mellett természetvédelmi elvárások nem kerültek megfogalmazásra. Ezeket az elvárásokat (folyamatos erdőborítás, természetes folyamatokra alapozó erdőgazdálkodás, tájidegen fafajok honos fafajokra történő lecserelése, túltartott vadállomány csökkentése és vadkerítések nélküli természetes felújítás, madarak fészkelőhelyének védelme stb.) a nemzeti park igazgatóságok hatósági eszközökkel igyekeznek kikényszeríteni. A korlátozások miatt a társaságok magukat természetvédelem sújtotta erdőgazdaságoknak tekintik. A megkérdézett erdőgazdálkodók szerint a természetvédelmi kezelés és igazgatás jelentős szakmai és gazdasági nehézségeket támaszt velük szemben, s ennek kompenzációja nem történik meg. A természeti értékeink pusztulásával és jelentős társadalmi feszültségekkel járó ellentmondás nemzetgazdasági szinten mérve szerény anyagi ráfordítással feloldható lenne hiszen az ország több mint 10%-ának arculatát meghatározó államerdészet a GDP elenyészően csekély részét (mintegy 0,01%-át) termeli meg.

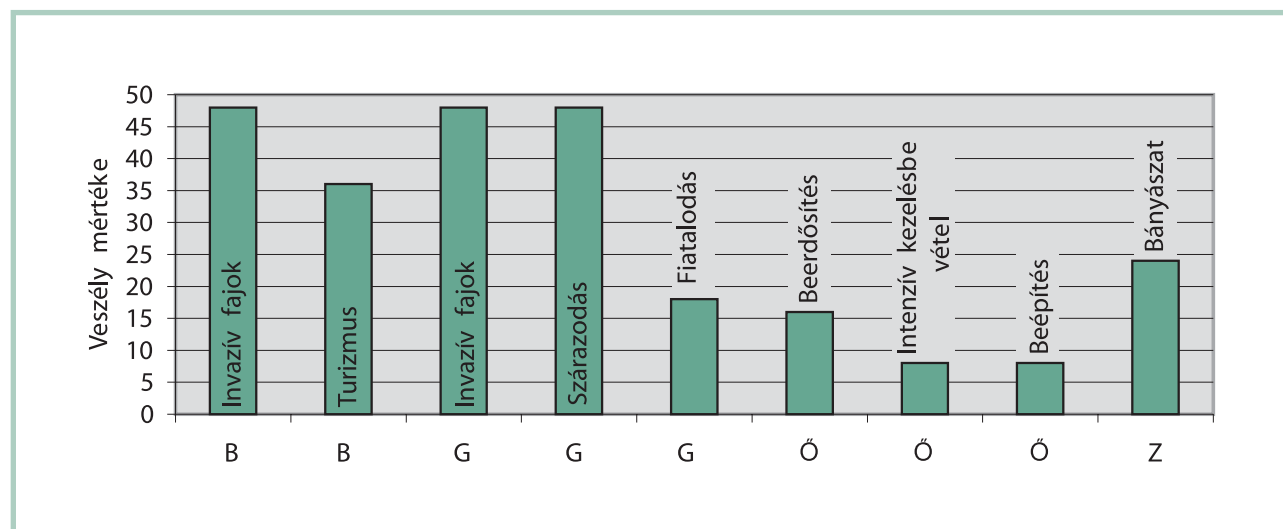
3. Beépítés

Elsősorban a városok agglomerációs övezeteiben, különösen a főváros körül jelent gondot. Ennek oka

nem az országos szintű demográfiai nyomás, hanem az urbanizáció és a lakosság lassan, de folyamatosan javuló gazdasági helyzete. Budapestre és a nagyobb városokba még ma is elsősorban a vidékhez képest fejlettebb infrastruktúra és a kedvezőbb munkalehetőség vonzza az embereket. Ugyanakkor a zaj, a szennyezettség és a lakótelepek sivár környezete miatt a tehetősebbek a városszéli, általában erdőközeli lakóhelyeket részesítik előnyben. Az ilyen helyen épülő lakóingatlanok értéke kirívóan magas, ezért ezekre a területekre rendkívül nagy anyagi nyomás nehezedik. Védett területek esetében korrupcióval töröltetni lehet a védettségről szóló széljegyet, vagy utólag legalizálni az engedély nélküli művelési ág változtatást, építkezést. Külön ki kell emelni a vonalas létesítmények (autópályák, utak, villanypásztták, kerítések) kérdését, amelyek a védett területek feldarabolásával korlátozzák, vagy gyakran teljesen megszüntetik az ott található állatfajok géncseréjét.

4. Folyószabályozás

A folyószabályozás elsősorban az alföldi védett területeket sújtja. A több évszázados tevékenység célja termőföld nyerése, majd később az árvíz elleni védekezés volt. Ennek során a természetes folyókanyarokat átvágták, a folyókat gátak közé szorították és a belvizes területeken csatornák ásásával süllyesztették le a talajvízszintet. Az egykor kiterjedt lápterületekkel bíró Alföld mára kifejezetten száraz, vízhiánnyal küszködő tájjá alakult. A talajvízszint mesterséges csökkentésének hatására az állandó és idő-

B = Budai TK, G = Gemenc, Ö = Órségi NP, Z = Zempléni TK

4. sz. ábra: Az egyes védett területek fő veszélyei

szakos kisvizek rohamosan fogyatkoznak, amit tovább súlyosbit az utóbbi évek csapadékszegény időjárása. A ritkán, de természetes tározók hiányában lökészerűen levonuló áradások ugyanakkor még mindig nagy károkat okoznak, aminek oka a korábbi árterek intenzív használatba vétele, sőt beépítése.

5. Turizmus

A turizmus Magyarországon összességében kisebb mértékű, mint a magasabb hegyvidékekkel rendelkező szomszédos országokban, de egyes, elsősorban város közeli középhegységekben adódnak problémák. Ilyen például a lakosság alacsony szintű hulladékkezelési kultúrája, vagy a terjedőben lévő hegyi-kerékpározás, amely gyakran a legértékesebb sziklagyepeken okoz maradandó eróziót. Az erdei melléktermékek (vadvirágok, gombák, moha) gyűjtése egyes helyeken (Budai TK, Zempléni TK) érzékeny károkat okoz az erdei ökoszisztémának. Jellemző magyar sajátosság, hogy a védett területek útjait legtöbbször sem sorompó, sem behajtani tilos tábla nem védi az illetéktelen gépjárműforgalom elől, így az illegális tevékenységeknek is mint a falopás, vagy hulladéklerakás tág tere nyílik.

II. Veszélyek

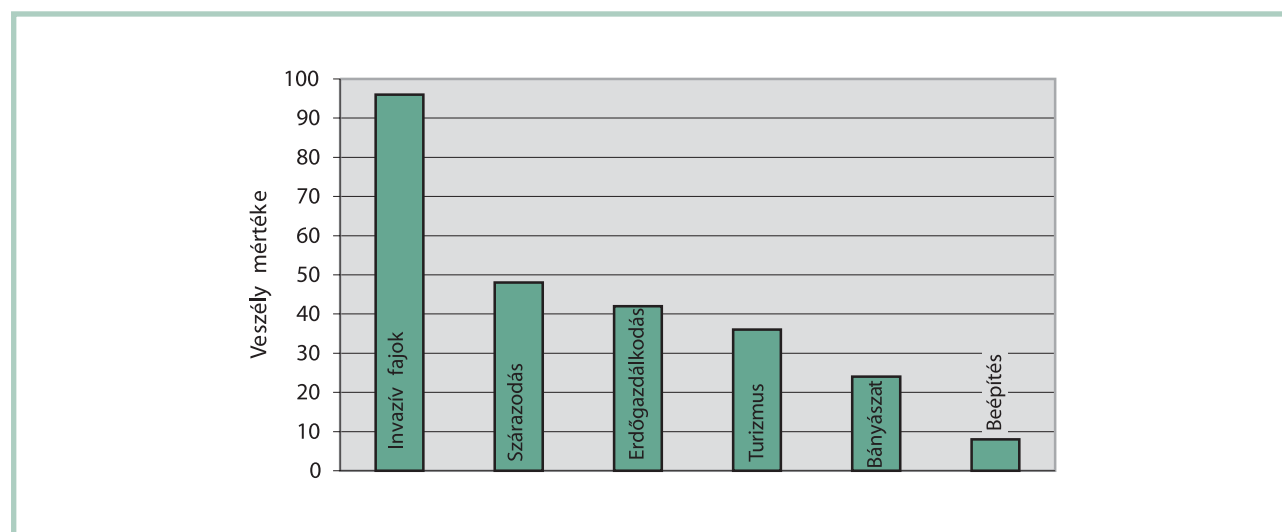
A veszélyek felsorolásánál arra voltunk kíváncsiak, hogy a védett területek természetvédelmi kezelői a jövőben milyen terhelések fokozott fellépését tartják valószínűnek. Erre a kér-

désre a válaszadók a terhelésekhez hasonlóan üres rubrikák kitöltésével adhattak választ. Látható, hogy az erdőgazdálkodásnak a természetvédelemre nézve káros következményei (az erdők fiatalodása, az értékes gyepek beerdősítése, az erdőgazdálkodás intenzívebbé válása), az építési tevékenység és a turizmus hatásának növekedése még ott is várható, ahol ezek a tevékenységek ma még nem okoznak komoly gondot (4. sz. ábra).

A védett területeket fenyegető veszélyeket a válaszadók a fellépésük valószínűsége, az általuk érintett terület becsült kiterjedése, a védett területre való hatásuk mértéke és a kifejtett hatás időtartama szerint értékelték. A veszélyeket a terhelésekhez hasonló módon a kiterjedés, a hatás és az időtartam által kiszámított pontszám alapján rangsoroltuk. Az alábbiakban a terhelések fejezetben nem szereplő veszélyeket tárgyaljuk (5. sz. ábra).

1. Invazív fajok

Invazívnek nevezzük az adott ökoszisztéma arculatát és működését tömeges behatolásukkal gyökeresen megváltoztató állat- és növényfajokat. Ezek lehetnek őshonosak (nagy csalán, májusi cserebogár), vagy adventívek (parlagfű, amerikai szövőlepke). Bár a válaszadók egy része ide sorolta a túlszaporodott vadfajokat is, ezek betelepítése, vagy drasztikus állománynövelése tudatosan történt (történik), létszámuk, s ezzel károsításuk csökkentése nem ütközne sem ökológiai, sem technológiai akadályba. A természetvédelem és erdőgazdálkodás számára kedvezőtlen állapot fenntartása ez esetben kizárólag gazdasági illetve politikai megfontolások eredménye.

5. sz. ábra: A veszélyek összefoglalása

A nemkívánatos invazív élőlények közül az adventív, Észak-Amerikából és Közép-Ázsiából behurcolt virágos növényfajok kezelése a legnehezebb (3. sz. táblázat). E fajok nem, vagy csak kismértékben épülnek be a helyi táplálékláncba, természetes ellenségek híján szaporodásuknak szinte semmi nem szab határt. A Kárpát-medence e szempontból Európa legfertőzöttebb tája. Ennek oka egyrészt az említett származási területekhez hasonló, Európában sziget-szerűen elhelyezkedő kontinentális klímában, másfelől az őshonos növénytakaró példátlan mértékű kiirtásában keresendő. A Kárpát-medence Európa egyik legfelszántottabb régiója. Az invazív növényfajok a védett területekre szinte mindig a határos, bolygatott mezőgazdasági, vagy ruderalis területek irányából hatolnak be. Ezért kiemelt természetvédelmi feladat a védett területek további fragmentációjának megakadályozása, és megfelelő pufferzónák létrehozása. Az erdőkben törekedni kell a folyamatos borítás fenntartására (Pro Silva módszerek), és a nagyterületű talajbolygatással járó gazdálkodási módok (pl. tuskózás, szántás) tilalmára.

2. Szárazodás

A talajvízszint mesterséges csökkentésével járó ökológiai károkkal a *Terhelések* című rész folyószabályozásról szóló pontjában foglalkoztunk. Itt most a klímaváltozás okozta negatív jelenségekre térünk ki. Ennek okai és az emberi tevékenység éghajlat-befolyásoló szerepe vita tárgyát képezi. Tény, hogy a Kárpát-medence klímája az utóbbi évtizedben aszályosabb és melegebb lett. Ez a tendencia egyébként nagyjából megegyezik az Európa egyéb régióiban tapasztalt változásokkal. A legfontosabb különbség az, hogy a Magyar Alföld egy részén összefüggő erdőtakaró klimatikus okoknál fogva sem alakulhatott ki. Itt az északi tajga-tundra átmenethez, vagy a hozzánk már nem is olyan távoli magashegységi fahatárhoz hasonló természetes erdőhatárt találunk. Előbbi esetben a rövid tenyészidő, míg az utóbbiaknál a kevés nyári csapadék és az alacsony relatív páratartalom a korlátozó tényező. Az erdős-

sztyepp-zóna a fás növényzet küzdelmi zónája. Ha a szárazodás trendje folytatódik, akkor a Kárpát-medence belsejében a zárt erdők kialakulására alkalmatlan terület növekedni fog. Ez veszélyeztetheti az ország hosszú távú erdőtelepítési terveit. A szárazodás által leginkább érintettek a talajvíz közelségét igénylő fajok. 2003 nyarán országszerte gyakori látvány volt a kipusztult, vagy csúcscsáradt fűzesek, hazai és nemesnyárasok, kocsányos tölgyesek képe.

3. Bányászat

A felszíni bányászat a hegy- és dombvidékeken elsősorban mészkő, dolomit, perlit és nemesfémek, míg az Alföldön homok és kavics kitermelésére irányul. Ez utóbbi, ha az folyómedrekben történik, erősen zavarja az ökoszisztémát és hozzájárul a talajvízszint süllyedéséhez, míg a szárazföldön természetvédelmi szempontból kedvező is lehet, hiszen új vizes élőhelyek alakulhatnak ki. A hegyvidéki védett területeken a külszíni bányászat káros hatásai dominálnak, mivel az eredeti ökoszisztéma szinte minden esetben megsemmisül, és nagy kiterjedésű tájsebek maradnak hátra. Egyes vidékeken nagy problémát jelent az illegális bányászati tevékenység is. Ez általában úgy történik, hogy a terület tulajdonosa megállapodik a vállalkozóval, aki a tulajdonos területén több éven keresztül engedély nélküli kitermelést folytat. A tevékenység végeztével a tulajdonos „észreveszi” az ingatlanában okozott kárt, és ismeretlen tettes ellen feljelentést tesz. A hatóság az ilyen ügyekkel szemben tehetetlen.

A javaslatok a védett területek felmérése során kritikusnak talált problémák megoldására törekednek. A vizsgálat során valamennyi helyszínen kerakasztal-beszélgetés keretében az előzetes eredmények értékelésére is sor került az érintett hatóságok, a kezelők, a kutatói szféra és a civilek bevonásával. Az alábbi javaslatok a vitafórumok tapasztalatai alapján születtek meg.

fajnév	tudományos név	eredet	előfordulás	egyéb
zöld juhar	<i>Acer negundo</i>	É-Amerika	Ártéri erdőkben magról terjedő gyomfa.	Az amerikai szövőlepké károsítja. Fája rossz minőségű.
bálványfa	<i>Ailanthus altissima</i>	Kína	Száraz, meleg klímájú gyepek, erdőszelek, romterületek gyomfája. Fényigényes, a zárt erdőt kerüli.	Erősen sarjadó, városstúró diszfa, a legkisebb falrepedésben is megél.
parlagfű	<i>Ambrosia artemisiifolia</i>	É-Amerika	Az árterektől a fűszáraz homokbuckákig minden bolygatott talajon gyakori egyvári növény. Talajtömörödés hatására kiszorul, de magja évtizedekig csiraképes marad.	Magyarország leggyakoribb vadon élő edényes növényfaja, virágpóra erősen allergén. Elméletileg kötelező irtásának végrehajtása bürokratikus okok miatt rendszerint kudarcba fullad.
gyalogakác	<i>Amorpha fruticosa</i>	É-Amerika	Alföldi klímájú árterületek cserjéje.	Irtására a WWF szürkemarkhák által legettetett mintaterületet hozott létre.
selyemkóró	<i>Asclepias syriaca</i>	É-Amerika	Alföldi és dombvidéki homokterületek évelő növénye, egyszeri kaszálással, kihúzással is jól irtható.	Meghonosodott, eredetileg textilipari és dísnövény. Mérgező, de virága jó mézelő.
adventív őszirózsa fajok	<i>Aster spp.</i>	É-Amerika	Ártéri rétek, erdőszelek, szántóföldek szélén.	Nehezen megkülönböztethető, hibridizáló kerti dísnövények.
süntők	<i>Echinocystis lobatus</i>	É-Amerika	Folyópartokon cserjékre és fákra felkapaszkodó áthatolhatatlan lián, a támnövényét nagy tömegével elnyomja.	Kerítésekre felfuttatott dísnövény, tüskés termése nem ehető.
egynyári és ligeti seprence	<i>Erigeron annuus</i> és <i>Erigeron strigosus</i>	É-Amerika	Üde-nedves, zavart élőhelyek.	Elvadult dísnövények.
japánkeserű fajok	<i>Fallopia spp.</i>	K-Ázsia	Magas, bambuszszzerű évelők. Árkok, vízfolyások mentén elegyetlen foltokat alkotnak.	Elvadult dísnövények.
amerikai kőris	<i>Fraxinus pennsylvanica</i>	É-Amerika	Ártéri erdőkben ültetett, vagy magról terjedő fa.	A magyar kőris konkurens fafaja, ökológiája és gazdasági jelentősége hasonló.
csicsóka	<i>Helianthus tuberosus</i>	É-Amerika	Üde-nedves talajokon, elsősorban ártereken előforduló magas termetű évelő.	Gumójáért termesztett táplálék- és takarmánynövény. A napraforgó rokona.
bíbor nyuljhozzám	<i>Impatiens glandulifera</i>	K-India, Himalája	Ártéri magaskórósokban, egyszeri kaszálással is sikeresen irtható.	Elvadult dísnövény, magját mechanikus módon messzire lövi.
kisvirágú nyuljhozzám	<i>Impatiens parviflora</i>	Közép-Ázsia	Üde-nyirkos erdőkben, elsősorban a domb- és hegyvidékek kistermetű, egyéves növénye.	Mint az előző.
feketefenyő	<i>Pinus nigra</i>	D-Európa	Napos, meleg szikla-gyepekben helyenként magról terjed. Könnyen irtható.	Erdőgazdasági jelentősége tűzveszélyessége miatt csökken.
akác	<i>Robinia pseudoacacia</i>	É-Amerika	Magyarország leggyakoribb fafaja. Országszerte ültetik, gyökérről és magról egyaránt agresszívan terjed. Irtása rendkívül idő- és energiaigényes.	Jó mézelő. Gyökérgümőin a levegő nitrogénjét megkötő baktériumok élnek, aminek következményeként a talaj nitrogénben feldúsul, és az aljnövényzet rendkívüli mértékben elszegényedik.
kanadai és magas aranyvessző	<i>Solidago canadensis</i> és <i>Solidago gigantea</i>	É-Amerika	Árterek igen agresszív, magról és vegetatív úton terjedő, monodomináns növényei. A kanadai aranyvessző viszonylag száraz romterületekre, zavart rétekre is behatol.	Elvadult dísnövények, jó mézelők.
orgona	<i>Syringa vulgaris</i>	DK-Európa	Meleg, napfényes gyepekben, romterületeken, elsősorban települések környékén.	Dízcserje.

3. sz. táblázat: Magyarország jelentősebb tájidegen invazív növényfajai

JAVASLATOK

A JOGI KÖRNYEZET JAVÍTÁSA

A védett erdőkkel kapcsolatos jogszabályi háttér (természetvédelmi törvény, erdőtörvény stb.) alapvetően megfelelőnek mondható. Kritikus ugyanakkor a meglévő jogszabályok végrehajtása, kikényszerítettsége, ezért a hatóságok részéről erőteljesebb fellépésre van szükség. Emellett halaszthatatlan a vonatkozó végrehajtási rendeletek megszületése, melyhez részben miniszteriális, részben pedig törvényalkotói szinten intenzív lobbitevékenységre van szükség. Kívánatos olyan központi programok, útmutatók kimunkálása is, melyek segítenek egységesebbé tenni a természetvédelmi hatósági munkát, hogy a hatósági döntések kevésbé legyenek személyfüggőek.

A TULAJDONI VISZONYOK

A kárpótlás során az erdők nem kerültek vissza eredeti magántulajdonosaikhoz, akiknek tradicionális erdőművelési gyakorlata sok helyütt összhangban állt a hosszú távú természetvédelmi szemlélettel (lásd kisparaszti szálaló erdőgazdálkodás). Szélsőségesen fölaprózódott tulajdoni szerkezet jött létre, ami megakadályozza a tartamos erdőgazdálkodást. Ráadásul, a nem helyben lakó, a helyi természeti értékeihez semmilyen módon nem kötődő új tulajdonosok a kárpótlás során szerzett erdeiket sokszor kizsákmányolják. A tulajdonjogi helyzet rendezése nélkül elképzelhetetlen az erdei ökoszisztémák értékek megőrzése. A kormánzatnak és a nemzeti parkoknak törekedniük kell a tulajdonosi viszonyok tisztázására, és a védett területeken lévő erdők minél nagyobb részének tulajdonba vételére (megvásárlására). Ehhez az igényekhez mérhető költségvetési forrásokat kell biztosítani, hogy a területvásárlások azokon a területeken is kiterjedhessenek legalább a legfontosabb erdőterületekre, ahol eddig a vásárlások nem érték el a kívánatos szintet.

A KEZELŐI FELADATOK ELLÁTÁSA

Jelenleg a védett erdők jelentős részén a vagyonkezelői és gazdálkodási feladatokat az állami erdőgazdasági

részvénytársaságok látják el, melyek óhatatlanul profitorientált, bevételcentrikus kezelői gyakorlatot folytatnak. Elengedhetetlenül fontos ennek a gazdálkodási megközelítésnek az átalakítása, hiszen ez a védett erdők természetvédelmi funkciójának ellátását sokszor akadályozza. Biztosítani kell a működés pénzügyi és egyéb feltételeit a jelenlegi kezelők számára a természetvédelmi célok megvalósításának érdekében, akár ezek szervezeti (pl. közhasznú társaságokká való) átalakítása mellett is. A jelenleg kialakult kezelői szerkezetnek a társadalmi elvárásokhoz való igazítására az erdőgazdaságok szervezeti átalakítása a legcélravezetőbb módszer. Ezek közhasznú szervezeti formába történő átszervezése révén egy sor olyan feladat is delegálható számukra, amelyeket eddig a nemzeti park igazgatóság végzett, avagy a kialakult visszás helyzet és hatásköri hiányosságok miatt nem került megvalósításra (pl. élőhely-rehabilitáció). A kialakuló új rendszerben a nemzeti park igazgatóság feladata a szakmai és hatósági felügyelet, míg a kezelő társaság (korábbi rt.) -intenzív hatósági felügyelet mellett- kiterjesztett tevékenységi körben láthatja el a közcélokot. A működés kiadásait részben a gazdálkodás, részben a nemzeti parkon keresztül biztosított működési költségvetés biztosítja, s a költséghatékonyág ellenőrzése szintén az állami szervek (elsősorban a nemzeti park igazgatóság) feladata.

Másik megoldás a védett területeken a kezelői feladatok átadása a természetvédelmi szervek (nemzeti parkok) hatáskörébe. Ennek azonban a védett területeken levő erdők lehető legnagyobb részére ki kell terjednie, ideális esetben valamilyen védelem alatt álló erdő kerüljön a nemzeti parkok kezelésébe. A kezelés során mindkét esetben csak természetközeli módszerek (pl. Pro Silva) alkalmazása fogadható el a védett területeken, a fokozottan védett területeken pedig minden beavatkozást kerülni kell, csak a természetvédelmi szempontból feltétlenül szükséges lépések megtételére kerülhet sor.

KÉPZÉSEK ÉS A SZERVEZETI HÁTTÉR ERŐSÍTÉSE

Az erdőkezelők – legyenek ezek az erdőgazdaságok vagy a nemzeti parkok – munkatársai számára

rendszeres képzések keretében kell biztosítani a legújabb módszerek, kutatási eredmények, természetközeli erdőművelési technikák és szemlélet megismerését. A kezelők mellett ugyanakkor már az erdőmérnöki és erdészeti graduális képzés keretében is az oktatás részévé kell tenni e technikák és megközelítések részletes elméleti és gyakorlati bemutatását. Külön képzési programokat kell szervezni a magán-erdőgazdálkodók részére, és ösztönözni kell őket a részvételre. A magánterületek erdőgazdálkodói jelenleg kiesnek az itt-ott zajló képzési programokból, és el vannak zárva az új eredmények, szempontok és módszerek intézményes megismerésétől.

A hatóságoknál (nemzeti parkok) és más ellenőrző szerveknél (pl. környezetvédelmi felügyelőségek) jelentős létszámbővítésre van szükség, mindenekelőtt a közvetlen terepi munkát végzők tekintetében (természetvédelmi őrök). Ez elengedhetetlen a jogszabályok érvényesítése, az illegális tevékenységek megakadályozása, utólagos bírságolása vagy más büntetőintézkedések meghozatala, a folyamatos terepi jelenlét érzékeltetése (elrettentés), a megfelelő helyi kommunikáció kialakítása, valamint a természetes folyamatok figyelemmel kísérése érdekében. E munkatársak számára szintén megfelelő képzési lehetőségeket kell biztosítani.

VADÁSZAT

Az erdők természetes felújulásának legfőbb akadálya az erdőterületeken levő túlzott vadállomány. Egyértelművé kell tenni, hogy a védett területeken a természetvédelmi célok prioritást élveznek a vadászati érdekekkel szemben, és a vadlétszámot ennek megfelelően kell beállítani. A lelövési kvótákat ok szerűen, a védelmi célokkal összhangban kell megállapítani. Ehhez szükség van megfelelő intenzitású, kellő pontosságú becsléseket adó vadmonitoring rendszerek alkalmazására. Javasoljuk, hogy a vadászati jogot a védett erdő kezelője kapja meg.

AZ INVAZÍV FAJOK

Az idegenhonos fajok elterjedésének megakadályozására kerülni kell az erdőterületek további fragmentációját és bolygatását. Törekedni kell fo-

lyamatos erdőboritottságot biztosító erdőkezelési módszerek (Pro Silva) megvalósítására, ami gátat vethet az invazív fajok további terjedésének. A védett területeken teljes tilalom alá kell venni a jelentős fizikai beavatkozással és bolygatással járó módszereket (tarvágások, tuskózás, szántás), valamint a vegyszerek alkalmazását. A nemzeti parkok készítsenek rehabilitációs terveket az idegenhonos fajok által fertőzött területek helyreállítására, és a nem kívánatos flóraelemek visszaszorítására.

A TÁRSADALMI KAPCSOLATOK ERŐSÍTÉSE

A nemzeti parkok folyamatos interakcióban vannak területük társadalmi környezetével, a helyi lakossággal. A védelmi célok csakis a helyi társadalom megfelelő támogatásával és együttműködésével valósulhatnak meg. Ez a kooperatív megközelítés lehetővé teszi, hogy a nemzeti park ritkábban vegyen igénybe hatósági eszközöket, hiszen ezek gyakran komoly konfliktusforrást jelentenek a nemzeti parkok és a lakosság között. Ehhez szükség van a helyi társadalommal való intenzívebb kapcsolatok kiépítésére, rendszeres lakossági fórumokra, ismeretterjesztő előadásokra, mintaterületeket bemutató terepbejárások szervezésére. Tudatosítani kell a helyi társadalomban a környezetükben fellelhető természeti értékek fontosságát, és helyre kell állítani a lakosság és a természeti környezete közötti kötelekeket. Ehhez a nemzeti parkok munkatársainak felkészítésén, és számuk növelésén túl a látogatási lehetőségek bővítése, megfelelő táborozási lehetőségek kialakítása, kiadványok, prospektusok elkészítése és terjesztése, információs táblák felállítását is hozzájárulhat. Emellett – ahol ez nem ellentétes a védelmi célokkal –, a lakossági elvárásoknak, igényeknek is be kell épülniük a nemzeti parkok tevékenységébe. A nemzeti parkok hatékony működése nem járhat a helyi lakosság életfeltételeinek szűkítésével, a helyiek saját földjükről való kizárásával. A természeti értékek sok helyütt éppen azért maradhattak meg, mert a helyi lakosság tradicionális gazdálkodása és életmódja megőrizte. A nemzeti parkok fordítsanak figyelmet a tradicionális tudás megismerésére, és ezt a tudást felhasználva, a helyi társadalommal együttműködve dolgozzanak.

A FINANSZÍROZÁS KÉRDÉSEI

Az elvárt feladatokhoz megfelelő anyagi háttérrel kell biztosítani, melyek összhangban vannak a célokhoz szükséges erőfeszítések költségeivel. Az egyes, a nemzeti parkok és az erdőkezelők alaptevékenységébe nem tartozó részfeladatok (pl. képzés, társadalmi kapcsolatok stb.) céljára külön normatív, illetve pályázati úton elnyerhető támogatásokat kell nyújtani. A kutatási keretek megfelelő szintű biztosításával lehetővé kell tenni, hogy a nemzeti parkok a tevékenységükkel, adottságaikkal, a veszélyekkel és a terhelésekkel összefüggésben levő speciális kutatásokat valósíthassanak meg, melyek nélkülözhetetlenek a megfelelő kezelési tervek kimunkálásához. A finanszírozás rendszerének kialakítása során vegyék figyelembe az erdőkezelési munka időbeli sajátosságait. Az évtizedekben mérhető folyamatok kézben tartása nem lehetséges évről-évre pályázandó, bizonytalan források alapján. A hosszú távú programok megvalósítására azok időtartamával összemérhető futamidejű támogatásokat kell nyújtani.

A VESZÉLYEK, TERHELÉSEK ÉS TEVÉKENYSÉGEK RENDSZERES ÉRTÉKELÉSE

A nemzeti parkok és az erdőkezelők fordítsanak nagyobb hangsúlyt a hosszú távú hatások, a veszélyek és terhelések felmérésére, készítsenek és valósítsanak meg ezeknek megfelelő távlatos megelőzési programokat. Készüljön rendszeres belső értékelés a természetvédelmi célok megvalósulásáról a kezelési gyakorlat során. A nemzeti parkok megfelelő, objektív kritériumok alapján értékeljék a kezelési tevékenységek természetvédelmi, társadalmi és gazdasági hatékonyságát, az egyes intézkedések, módszerek és beavatkozások hatásait, valamint munkatársaik teljesítményét, csakúgy, mint az ösztársadalmi érdekek érvényesülését. Ezek az értékelések ne csak egyes, kísérleti parcellákra, hanem a teljes

kezelt területre terjedjenek ki. Mindezek keretében készüljön rendszeresen frissített leltár a kezelése alatt álló terület természeti vagy épített értékeiről, erőforrásairól, folyamatairól.

KÜLSŐ SZAKÉRTŐK ÉS A CIVIL SZFÉRA

A kezelők céljaik eléréséhez komoly támogatást kaphatnak külső szakemberektől és a civil szféra képviselőitől. A megfelelő kutatási és képzési programok kidolgozásában és végrehajtásában csakúgy, mint a kommunikációs tevékenységben és az értékelésben nagyobb mértékben támaszkodhatnak ezekre az erőforrásokra. A nemzeti parkok használják fel a területükön végzett külső kutatások eredményeit, és külső kutatói műhelyekkel (egyetemek, akadémiai kutatóintézetek) együttműködve kezdeményezzenek kutatási programokat a számukra kritikus kérdések és folyamatok vizsgálatára.

AZ ÁTLÁTHATÓSÁG ÉS AZ INFORMÁCIÓK HOZZÁFÉRHETŐSÉGE

A nemzeti parkok, és a kezelők döntéseire és tevékenységére vonatkozó adatok nyilvánosságát meg kell teremteni az Aarhusi Egyezménynek, a környezetvédelmi törvény társadalmi részvételre vonatkozó paragrafusainak és az Európai Unió elvárásainak megfelelően. A nemzeti parkok tegyék átláthatóvá a területükön zajló folyamatokat, kezelési és kutatási programokat, melyek jelenleg nem csak a külső érintettek számára hozzáférhetetlenek, de számos esetben maguk az intézmények sem látnak tisztán. A területekre vonatkozó ismeretanyag és kutatási eredmények nincsenek kellőképpen feldolgozva és hozzáférhetővé téve. A helyi lakosság és a civil szervezetek számára a nemzeti parkok tevékenységének és döntéseinek világosnak, átláthatóknak és ellenőrizhetőnek kell lennie.

MELLÉKLET

A FELMÉRÉSBEN SZEREPLŐ KÉRDÉSEK KIÉRTÉKELÉSE

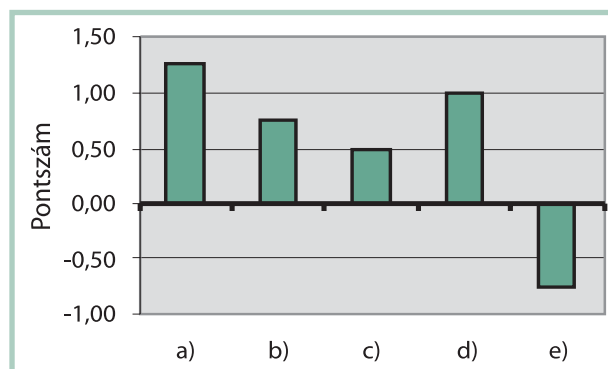
A védett területek kezelői a felmérésben szereplő minden egyes állításra öt válasz közül választhattak aszerint, hogy az adott kijelentés az általuk kezelt területre nézve mennyire igaz. A kérdésekre adott válaszokat ezután az alábbi pontszámokkal helyettesítettük:

- a kijelentés igaz (3 pont)
- a kijelentés inkább igaz (1 pont)
- nincs válasz/ nem tudom megítélni (0 pont)
- a kijelentés inkább nem igaz (-1 pont)
- a kijelentés nem igaz (-3 pont)

Mivel a kérdések között néhány negatív vonatkozású kijelentés is szerepelt, így ügyelni kellett arra, hogy ezek pontszámainak előjelét is megfordítsuk. (Pl. „A terület hosszú távú védelme jogszabályban rögzített” kijelentés nemleges válasz esetén -3 pontot, míg „Az adott területen társadalmi konfliktusok érzékelhetőek” kijelentés nemleges válasz esetén 3 pontot kapott). A négy válasz pontszámából átlagot számoltunk, amely megmutatja, hogy az ország védett területein mennyire elterjedt az adott probléma. Ezeket az értéket az egyes kérdés csoportokra vonatkozóan oszlopdiagrammal lehet szemléletesebbé tenni. A diagrammok vízszintes tengelyén a kérdés betűjele, a függőlegesen az adott válaszok átlagos pontértéke olvasható le.

A magyar természetvédelmi kezelés erős pontjait az adott oszlop magas pozitív értéke mutatja. Így például egyértelmű a célkitűzések megfogalmazása és a jogszabályi háttér, a területek magas ökológiai és közjóléti potenciállal rendelkeznek, viszonylag alacsony szintű a megélhetési természetkárosítás és a korrupció, stabil a demográfiai nyomás, ritkák a természeti és ökológiai katasztrófák, a védett területek személyzetének képzettsége és műszaki felszereltsége megfelelő. Már itt hangsúlyoznunk kell, hogy a kismintás felmérés összegzéséből nyert állítások nem biztos, hogy az ország minden régiójában érvényesek.

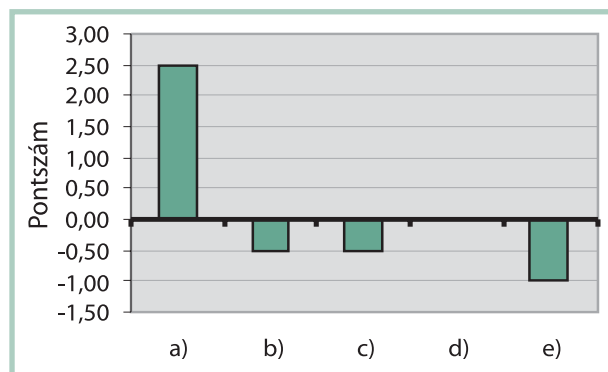
CÉLKITŰZÉSEK

6. sz. ábra: A CÉLKITŰZÉSEK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint (magyarázat a fejezet elején)

- A célkitűzések biztosítják a biológiai sokféleség és kapcsolódó erőforrások védelmét és fenntartását.
- A védett terület célkitűzéseit a kezelési terv egyértelműen tartalmazza.
- A kezelési iránymutatók összhangban állnak a terület kezelési célkitűzéseivel.
- A terület alkalmazottjai és ügyintézői tisztában vannak a kezelési célkitűzésekkel, gyakorlattal.
- A helyi közösségek támogatják az átfogó célokat.

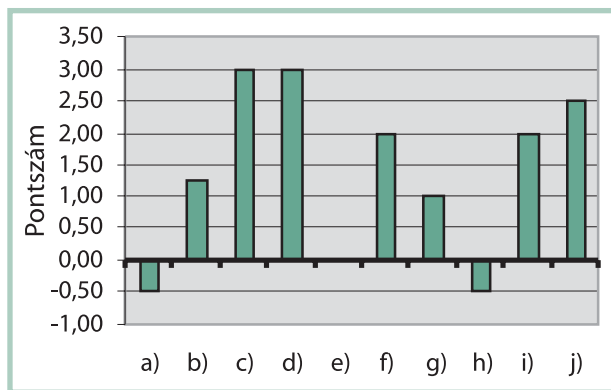
JOGI HELYZET ÉS BIZTONSÁG

7. sz. ábra: A JOGI HELYZET ÉS BIZTONSÁG problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A terület hosszú távú védelme jogszabályban rögzített.
- Nincsenek rendezetlen viták a földtulajdonnal vagy használattal kapcsolatban.
- A határok kijelölése megfelel a terület célkitűzéseinek.
- A jogszabályokat hatékonyan hajtják végre.
- Megfelelő források állnak rendelkezésre a kritikus kezelési folyamatok kézbentartására.

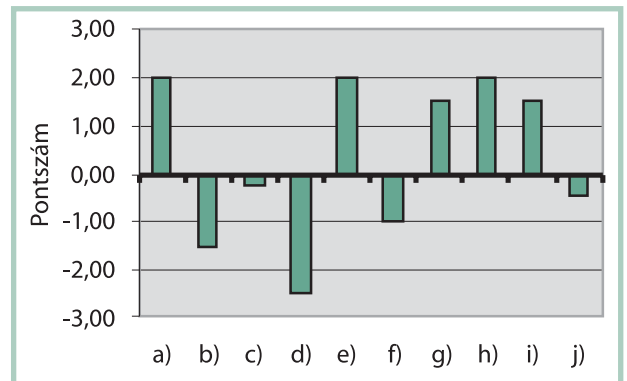
BIOLÓGIAI JELENTŐSÉG

8. sz. ábra: A BIOLÓGIAI JELENTŐSÉG problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett terület globálisan veszélyeztetett ökoszisztémát tartalmaz.
- A védett területen globálisan ritka, fenyegetett vagy veszélyeztetett fajok vannak jelen.
- A védett területen regionálisan vagy lokálisan (helyileg) ritka, fenyegetett vagy veszélyeztetett fajok élnek.
- A védett területen magas szintű a biológiai diverzitás.
- A védett területen nagy számú endemikus faj él.
- A védett terület kritikus tájképi funkciót lát el.
- A védett terület elegendő nagyságú ahhoz, hogy elégséges számú életképes esernyőfajt tartson fenn, vagy az adott régióhoz viszonyítva nagy méretű.
- A védett terület mintaszerű és egészséges ökoszisztémákkal rendelkezik.
- A terület jelentősen hozzájárul a védett területi rendszer átfogó reprezentativitásához.
- A védett terület fontos, kiemelkedő minőségű élőhelytípusokat tartalmaz a kulcsfajok számára.

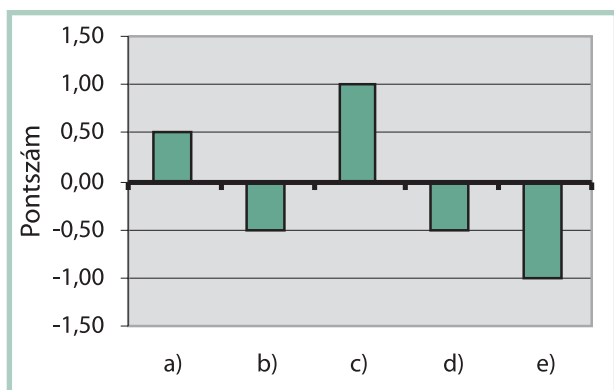
TÁRSADALMI/SZOCIÁLIS JELENTŐSÉG

9. sz. ábra: A TÁRSADALMI/SZOCIÁLIS JELENTŐSÉG problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett terület a területen vagy környékén élők számára gazdasági/megélhetési lehetőségeket biztosít.
- A védett terület bemutatja a fenntartható fejlődés lehetőségeit, összhangban a megfogalmazott célkitűzésekkel.
- A védett terület lehetővé teszi a helyi közösségek számára a megélhetés magas szintjét és/vagy a hagyományos használatot.
- Az adott - védett - területnek vallási vagy spirituális jelentősége van.
- A védett terület rendkívül jellemző esztétikai értékkel bír (pl. hőforrások, látványos kilátás, geológiai örökség).
- A védett terület kiemelt társadalmi vagy gazdasági jelentőségű fajokat tartalmaz (pl. orvostudományi érték, élelmiszernövények vagy állatok ősi formái).
- A védett terület magas értékű az oktatás vagy a tudományos kutatás szempontjából.
- A védett terület magas rekreációs értékkel bír.
- A védett területen lévő ökoszisztémák jelentős társadalmi vagy gazdasági hasznokat biztosítanak (pl. víztározó terület).
- A helyi közösség vagy gazdaság nagymértékben függ közvetve vagy közvetlenül a védett terület erőforrásaitól.

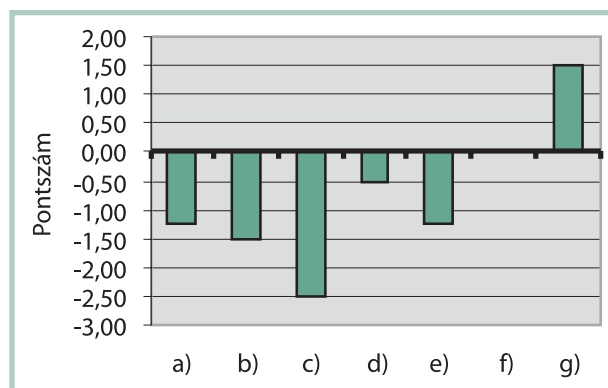
VÉDETT TERÜLETEK KIALAKÍTÁSA ÉS TERVEZÉSE

10. sz. ábra: A VÉDETT TERÜLETEK KIALAKÍTÁSA ÉS TERVEZÉSE problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett terület alakja és tagoltsága optimális a biológiai sokféleség védelme szempontjából.
- A környező táj területhasználati módja lehetővé teszi a védett terület hatékony kezelését (pl. a védett terület beépítetlen pufferzónával vagy kijelölt alacsony terheléssel hasznosított területtel határolt).
- A védett terület elhelyezkedése a célkitűzésekkel összhangban áll.
- A területnagyság megfelelő a védett terület célkitűzéseinek eléréséhez (pl. elegendően nagy ahhoz, hogy az esernyő fajok populációinak életképességét biztosítsa).
- A védett terület ökológiai zöldfolyosón vagy közvetlen szomszédságon keresztül kapcsolatban áll valamely más védett területtel.

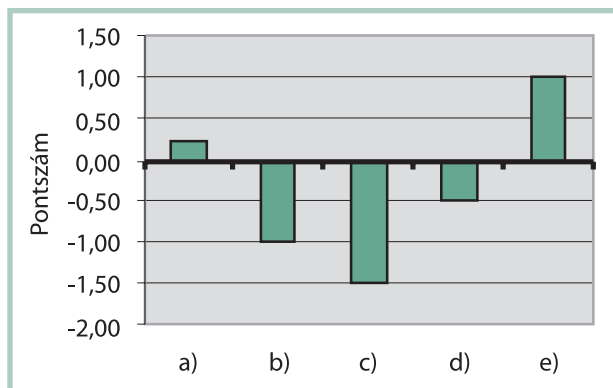
KEZELÉSI GYAKORLAT

11. sz. ábra: A KEZELÉSI GYAKORLAT problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A kezelési célok és előírások ésszerű időkereten belül teljesülnek.
- Hatékony, aktív helyreállítási program létezik, az adott területre nehezedő nyomások mértékének megfelelően.
- Hatékony megelőzési program létezik az adott területre vonatkozó veszélyek mértékének megfelelően.
- A nevelés, oktatás, illetve a felvilágosító programok a terület igényeinek megfelelő szinten állnak.
- A pénzügyi gyakorlat hatékony és célravezető kezelést tesz lehetővé.
- A természetvédelmi hatóság aktív természetvédelmi beavatkozásokat képes a területen végezni (kezelői hatáskör, együttműködési keret-megállapodás stb.).
- A természetvédelmi beavatkozások a megfogalmazott célkitűzések teljesülése érdekében történnek, politikai, gazdasági befolyás nélkül.

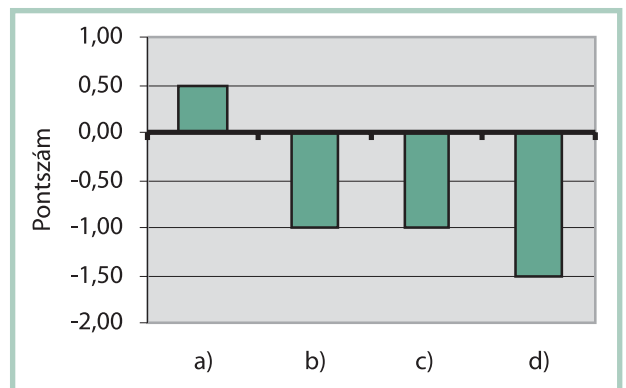
KEZELÉSI TERVEK ELKÉSZÍTÉSE

12. sz. ábra: A KEZELÉSI TERVEK ELŐKÉSZÍTÉSE problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- Átfogó, új keletű kezelési terv áll rendelkezésre.
- A természeti erőforrásokról naprakész leltár áll rendelkezésre, beleértve a területekről készült térképeket is.
- A védett területre vonatkozó veszélyekről és terhelésekről felmérések és kezelési stratégiák állnak rendelkezésre. A védett terület feladatainak világos időbeosztás szerinti végrehajtásához szükséges specifikus célok meghatározásra kerültek.
- A kezelési tervezés folyamatosan befogadja és alkalmazza az új ismereteket.
- A kezelési tervezés folyamatosan befogadja és alkalmazza az új ismereteket.

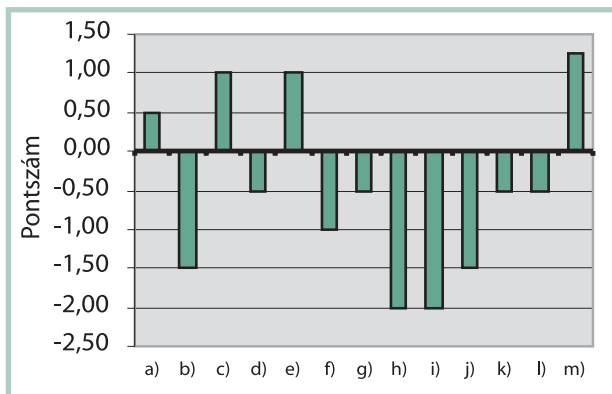
HATÓSÁGI DÖNTÉSI SZEMPONTOK

13. sz. ábra: A HATÓSÁGI DÖNTÉSI SZEMPONTOK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A hatósági/engedélyezési eljárások szabályozására stabil, világos ügyrend és szakmai iránymutatás áll rendelkezésre.
- Az erdészeti hatóság, a vadászati hatóság, valamint az állami területek tulajdonosi jogait képviselő szervek együttműködése formális és informális úton megalapozott, a hivatalos állásfoglalások nem egymásnak ellentmondóak.
- A hatósági döntések alapja a természetvédelem prioritása a gazdasági szempontokkal szemben, a döntések nem mondanak ellent a védett területre vonatkozó célkitűzésekkel.
- A természetvédelemmel kapcsolatos jogforrások teljes körűen alkalmazhatóak a védett területtel kapcsolatos hatósági döntések során (határozatok, erdőtervezési tárgyalások, irányszámok meghatározása stb.)

HELYILEG HATÓ TÉNYEZŐK

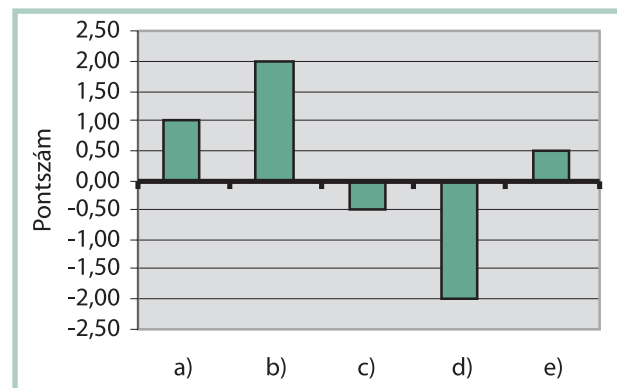
14. sz. ábra: A HELYILEG HATÓ TÉNYEZŐK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A területet nehéz monitorozni a kevés alkalmazott, a terület kiterjedése, vagy a távolság miatt.
- A védett terület kezelésére nyomás nehezedik a védettséget élvező terület természeti erőforrásainak a kizsákmányolása érdekében (pl. elvárt nagyságrendű bevételek, jövedelem megszerzése a költségek fedezése érdekében, vagy valamely érdekcsoport által gyakorolt befolyás).
- A vesztegetés és a korrupció a régióban általánosan elterjedt.
- Az adott területen társadalmi konfliktusok érzékelhetőek.
- Kulturális szokások, hiedelmek, a hagyományos használat ellentmondásban állnak védettséget élvező területtel kapcsolatos célkitűzésekkel.
- A védett terület természeti erőforrásai kiemelkedő értékűek (pl. az adott területen jó minőségű faanyag, gazdag ásványi vagyon, magas vízierő-hasznosítási potenciál, legeltetési lehetőség).
- A védett területen egyes fafajok kiemelt gazdasági jelentőségük miatt háttérbe szorítják a természetes társulások más elemeit.
- A védett terület vadállománya erősen korlátozza a természetes folyamatok érvényesülését és a ritka, vagy veszélyeztetett növények fennmaradását.
- Az erdő- és vadgazdálkodással összefüggő tevékenységek torzítják és korlátozzák az őshonos életközösségek működését (pl. állatfajok mozgását, populációinak érintkezését).
- A terület könnyen megközelíthető (pl. jelentősebb utak, leszállóhely, és/vagy víziutak).
- Erőteljes igény és kereskedelmi forgalom tapasztalható az adott területen található termékekre

(pl. keresett fafajok/fafajták, veszélyeztetett növény- és állatfajok).

- A védett terület környezete súlyos gazdasági és népesedési feszültségeknek van kitéve (pl. földhiány, kiterjedt szegénység, élelmiszerhiány, magas népességnövekedés).
- A munkaerő felvétele és megtartása nehézségekbe ütközik (széles körű megbetegedések, elvándorlás).

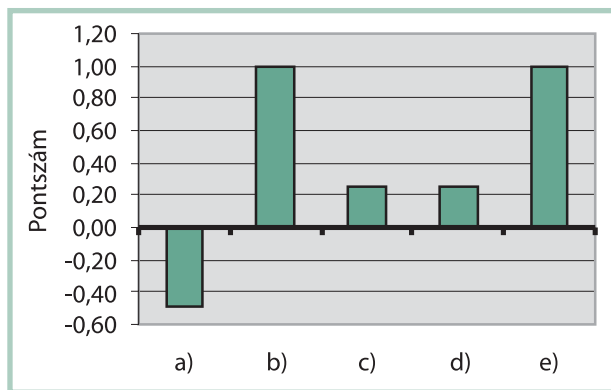
REGIONÁLIS ÉS HELYI HATÁSOK

15. sz. ábra: A REGIONÁLIS ÉS HELYI HATÁSOK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A természeti erőforrások kizsákmányolása és/vagy a természeti folyamatokat ért feszültség miatt a terület kitéve a természeti katasztrófáknak (árvíz, tűz, rovarinvázió), és védekezési képessége csökkent mértékű.
- A terület érzékeny a klímaváltozásokra, beleértve a
 - földrajzi kiterjedésének határán elhelyezkedő területeket; és/vagy
 - védett területeket, amelyek növekedő gyakoriságú és intenzitású viharoknak vannak kitéve.
- A terület fogékony a levegőszennyezésre és a savasodásra (pl. levegőszennyezést szállító széláramlatok, és/vagy a védett terület ökoszisztémái érzékenyek a savasodás hatásaira).
- A terület érzékeny az invazív, exóta fajokra.
- A védett terület vízrendszerének épsége függ a kapcsolódó és/vagy regionális földhasználatától (pl. a terület érzékeny a vízszennyezésre, az elsivatagosodásra, és/vagy a talajvízszint sótartalmának növekedésére).

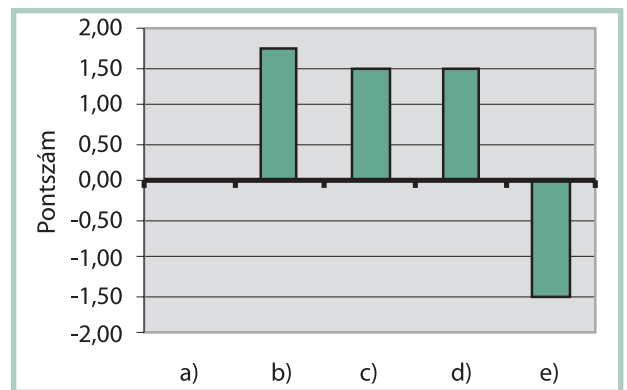
SZEMÉLYI FELTÉTELEK

16. sz. ábra: A SZEMÉLYI FELTÉTELEK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A terület hatékony kezeléséhez elegendő az alkalmazottak létszáma.
- A személyzet tagjai megfelelő jártassággal rendelkeznek a kezelési feladatok teljesítéséhez.
- Tiszta szervezeti felépítés jellemző (pl. munkahelyi előírások).
- A munkatársak támogatása (pl. képzés, felügyelet, ellenőrzés) megfelelnek az alkalmazottak igényeinek.
- A munkahelyi feltételek (pl. fizetés, jutalom, munkahelyi környezet) alkalmasak a munkaerő megtartásához.

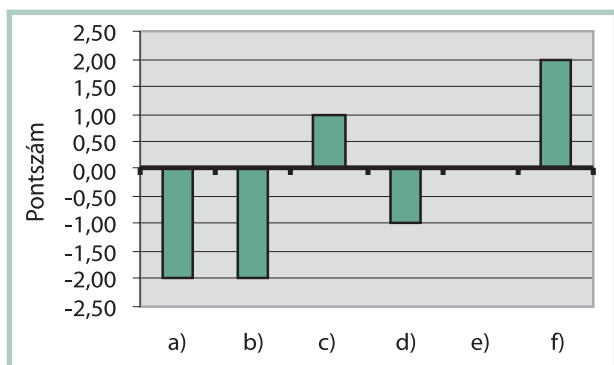
TÁJÉKOZTATÁS ÉS INFORMÁCIÓ

17. sz. ábra: A TÁJÉKOZTATÁS ÉS INFORMÁCIÓ problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett terület alkalmazottai és a közigazgatás szervei közötti kommunikáció hatékony.
- Megfelelő kommunikációs eszközök állnak rendelkezésre a területi és a hivatali alkalmazottak között (pl. telefonok, Internet-csatlakozás, fax).
- Az információ feldolgozásához megfelelő rendszerek állnak rendelkezésre (pl. számítógépek, szoftverek, nyilvántartó-rendszerek).
- A védett területről rendelkezésre álló adatok hozzáférhetőek, és viszonylag frissek (pl. műholdas képanyag, légifelvétel, erdőtervi adatok, vadgazdálkodási tervek és jelentések).
- A helyi közösségekkel megfelelő a kommunikáció, a védett terület kezelését illetően.

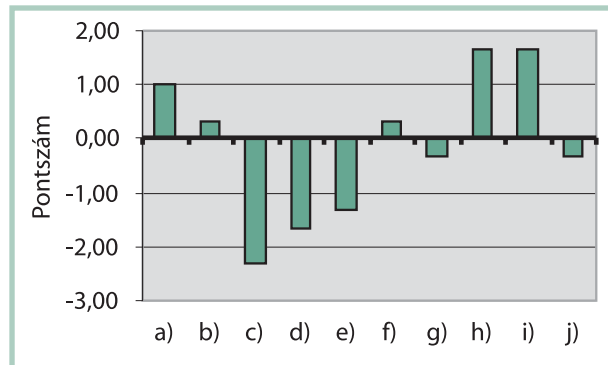
AZ ERDŐGAZDÁLKODÓ VÉLEMÉNYE

18. sz. ábra: AZ ERDŐGAZDÁLKODÓ VÉLEMÉNYE problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A természetvédelmi kezelés és igazgatás jelentős szakmai nehézségeket támaszt az erdőgazdálkodással szemben.
- A természetvédelmi kezelés és igazgatás jelentős gazdasági nehézségeket támaszt az erdőgazdálkodással szemben.
- A természetvédelemmel összefüggő feladatok és korlátozások meghatározása megfelelő szakmai színvonalon történik.
- A hatósági eljárások során a természetvédelmi szakszemélyzet együttműködő és nyitott a gazdálkodási szempontok irányában.
- A természetvédelmi célkitűzések világosak, következetesek, a kezelési tevékenységek és a hatósági eljárások során.
- A természetvédelmi hatósági eljárások során érvényesülő erdészeti és gazdasági szempontok nem veszélyeztetik a természetvédelmi érdekeket, megfogalmazott célkitűzéseket.

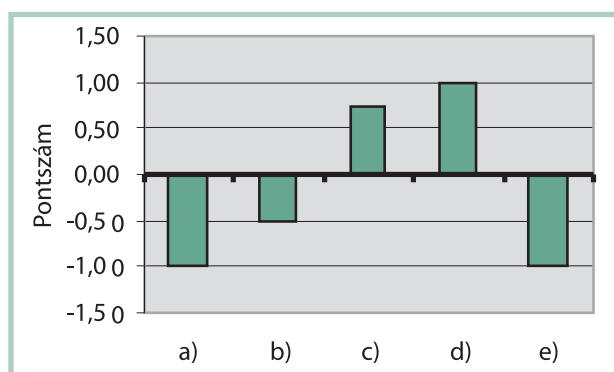
AZ ERDŐFELÜGYELŐ VÉLEMÉNYE

19. sz. ábra: AZ ERDŐFELÜGYELŐ VÉLEMÉNYE problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett területek hálózata tájszinten megfelelően reprezentálja a térség ökoszisztémáinak teljes diverzitását.
- A védett területek megfelelő védelmet nyújtanak az egyes fajok kihalásával és kipusztításával szemben, az illető fajok élőhelyeinek védelmével.
- A védett területek rendszere elsősorban jellegzetes és ép ökoszisztémákból áll.
- A kulcsfajokat tartalmazó, magas természetvédelmi értékű területek megfelelő védettséget élveznek.
- A védett területek rendszere az egész országban lehetővé teszi a tájszintű természeti folyamatok érvényesülését.
- A védett terület rendszere magában foglalja az ökoszisztémák közötti átmeneti területeket is.
- A területek rendszere magában foglalja a szukcesszió és az időbeli változások különböző lépcsőfokainak változatosságát is, az adott táj szintjén az egész régió vonatkozásában.
- A magas biodiverzitású területek védettek.
- Az endemikus fajokat tartalmazó élőhelyek védettséget élveznek.
- A védett terület elrendezése és helyzete optimális a biodiverzitás megőrzése szempontjából.

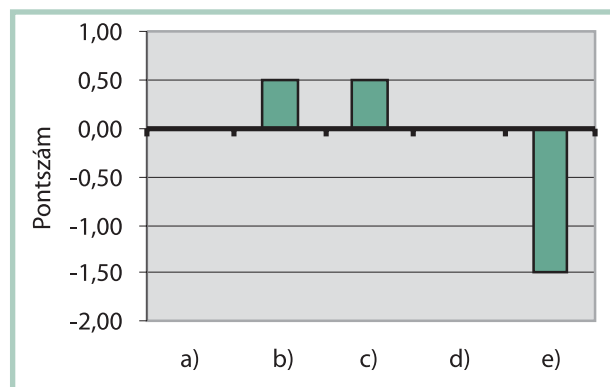
KUTATÁS, MONITORING ÉS ÉRTÉKELÉS

20. sz. ábra: A KUTATÁS, MONITORING ÉS ÉRTÉKELÉS problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védettséget élvező terület legális és illegális használatának hatásai pontosan ellenőrzöttek és rögzítésre kerültek.
- A kutatási igények egyértelműen megállapításra kerültek, és rangsoroltak.
- Az alkalmazottak teljesítménye és a célok elérésében tett előrehaladás rendszeres időközönként felülvizsgálatra kerülnek.
- A kutatások és a monitoring eredményei automatikusan belekerülnek a kezelési tervbe.
- A védettséget élvező területen, a kulcsfontosságú ökológiai és társadalmi kérdésekkel kapcsolatos kutatások (pl. a populációdinamikai folyamatok, a faanyagon kívüli erdei termékek begyűjtése) a fennálló veszélyekkel és feszültségekkel összhangban vannak.

SZÁLLÍTÓESZKÖZÖK/LÉTESÍTMÉNYEK

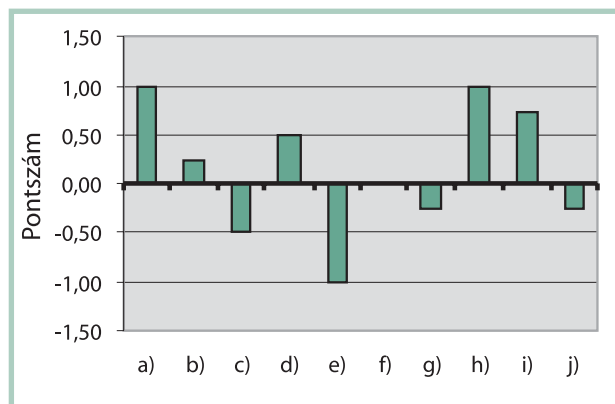

21. sz. ábra: A SZÁLLÍTÓESZKÖZÖK/LÉTESÍTMÉNYEK problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A szállítási eszközök megfelelőek ahhoz, hogy lehetővé tegyék a hatékony ellenőrzést és más fontos kezelési feladatokat.
- A háttéradatbázishoz szükséges felszerelés megfelelő (pl. távcsövek, terepjáró, GPS).
- A munkahelyi felszereltség adottságai megfelelőek (pl. hivatali helyiségek, kutató-állomások).
- A felszerelés kezelése és fenntartása biztosítja a hosszantartó használatot.
- A látogatási lehetőségek (pl. ösvények, jelek, táborozás) a látogatók igényeinek megfelelőek.

A hátralévő három kérdéscsoport nem az egyes mintaterületekre, hanem a rendszer egészére vonatkozik.

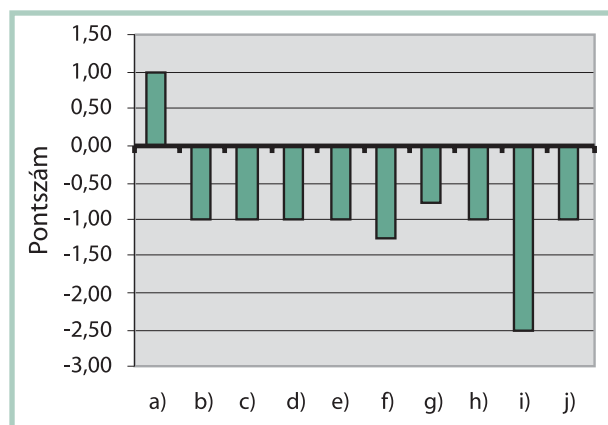
A VÉDETT TERÜLETEK RENDSZERE

22. sz. ábra: A VÉDETT TERÜLETEK RENDSZERE problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A védett területek hálózata tájszinten megfelelően reprezentálja a térség ökoszisztémáinak teljes diverzitását.
- A védett területek megfelelő védelmet nyújtanak az egyes fajok kihalásával és kipusztításával szemben, a különböző ritka, veszélyeztetett és fenyegetett fajok és azok élőhelyeinek védelmén keresztül.
- A védett területek rendszere elsősorban jellegzetes és ép ökoszisztémákból áll.
- A kulcsfajokat tartalmazó, magas természetvédelmi értékű területek megfelelő védettséget élveznek.
- A védett területek rendszere az egész országban lehetővé teszi a tájszintű természeti folyamatok érvényesülését.
- A védett területek rendszere magában foglalja az ökoszisztémák közötti átmeneti területeket is.
- A területek rendszere magában foglalja a szukcesszió és az időbeli változások különböző lépcsőfokainak változatosságát is, az adott táj szintjén az egész régió vonatkozásában.
- A magas biodiverzitású területek védettek.
- Az endemikus fajokat tartalmazó élőhelyek védettséget élveznek.
- A védett területek elrendezése és helyzete optimális a biodiverzitás megőrzése szempontjából.

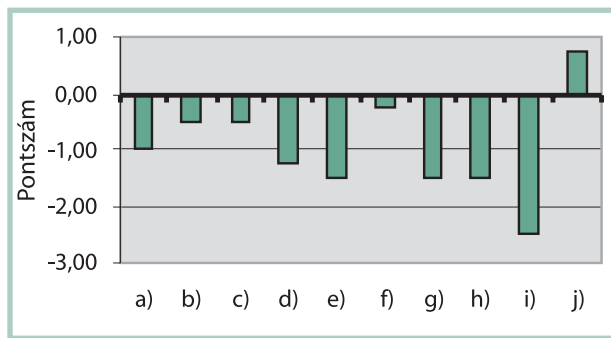
A VÉDETT TERÜLETEK KEZELÉSÉNEK IRÁNYELVEI

23. sz. ábra: A VÉDETT TERÜLETEK KEZELÉSÉNEK IRÁNYELVEI problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- A nemzeti természetvédelmi politika egyértelműen kifejezésre juttatja a védettséget élvező területekre vonatkozó elképzeléseket, célokat és feladatokat.
- Az ország területének megfelelő aránya élvez védettséget, a régió biodiverzitásának és az adott táj természeti erőforrásainak megfelelően.
- Egyértelmű és kifejezett elkötelezettség tapasztalható egy teljes mértékben életképes és reprezentatív tájszintű védett területi hálózat kialakítása tekintetében az egész régió vonatkozásában.
- A biodiverzitást illetően az egész régió vonatkozásában átfogó adatbázis áll rendelkezésre.
- A különféle ökoszisztémák történelmi változásairól megfelelő felmérések állnak rendelkezésre az egész régiót illetően.
- Az egész régió alulreprezentált és/vagy degradált ökoszisztémáinak helyreállításáról egyértelmű, világosan megfogalmazott elképzelések és tervek állnak rendelkezésre, összhangban a múltbéli leromlási folyamatokkal.
- Kutatások folynak a kritikus természetvédelmi kérdésekkel kapcsolatban.
- A védett területek rendszere rendszeresen felülvizsgálta a hiányosságokat és gyenge pontokat illetően (pl. a biodiverzitási hiányok vizsgálata).
- A vezetők és az alkalmazottak számára hatékony képzési és képességfejlesztési programok állnak rendelkezésre.
- A védett területek kezelése, beleértve a kezelés hatékonyságát, rendszeresen kiértékelésre kerül.

A VÉDETT TERÜLETI RENDSZER KIALAKÍTÁSA

24. sz. ábra: A VÉDETT TERÜLETI RENDSZER KIALAKÍTÁSA problémakör állításainak megítélése a válaszadók szerint

- a) A védett területekkel kapcsolatos jogszabályok (pl. a földhasználat tervezése, földtulajdon, erdőgazdálkodás, földművelés) kiegészítik a védett területek kezelését és nincsenek konfliktusban a természetvédelmi célkitűzésekkel.
- b) Elegendő elkötelezettség és anyagi forrás áll rendelkezésre a védett területek hatékony kezelésére és igazgatására.
- c) A környezetvédelmi célkitűzések és a fenntartható fejlődés a védett területek valamennyi irányelvének

- kidolgozásában rendszeresen bevonják.
- d) A természeti erőforrásokkal foglalkozó ágazatok, a minisztériumok, és a hatóságok között (pl. nemzeti parkok, vadászat, turizmus, erdőgazdálkodás, mezőgazdaság) magas szintű kommunikáció zajlik.
- e) A természetvédelmi jogszabályokat és előírásokat mind helyi és regionális, mind pedig nemzeti szinten hatékonyan hajtják végre.
- f) A nemzeti szakmapolitika valamennyi szinten elősegíti a széleskörű környezetvédelmi nevelést.
- g) A nemzeti politikák valamennyi köz- és magántulajdonban lévő erdőterületen biztosítják a fenntartható erdőgazdálkodási gyakorlatot.
- h) A nemzeti politikák hozzájárulnak a tájvédelem megvalósulásához a köz- és magánszférában zajló folyamatok teljes körén belül (pl. magántulajdonú rezervátumok, piacorientált minősítések, fakitermelési gyakorlat, adófizetési ösztönzések).
- i) A kormányzat tisztviselői számára valamennyi szinten és valamennyi ágazatban megfelelő környezetvédelmi képzés és oktatás folyik.
- j) A nemzeti politikák elősegítik a párbeszéd és a részvétel lehetőségét a civil szféra és a környezetvédelmi NGO-k számára egyaránt.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A módszertan kidolgozója: Ervin, J. 2003. WWF Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) Methodology. WWF International, Gland, Switzerland.

Adatszolgáltatás, helyi kerekasztal-beszélgetések szervezése: Bodoncz László, Firmánszky Gábor, Lehoczky István, Kézdy Pál.

Köszönet illeti a kerekasztal-beszélgetések valamennyi résztvevőjét. Az Állami Erdészeti Szolgálat, a Természetvédelmi Hivatal munkatársai, a helyi erdőgazdálkodók, a hivatalos és civil természetvédők hozzászólásaikkal fontos információkat szolgáltatottak.

A WWF Magyarország Erdőfigyelő Programjának támogatója a Procter & Gamble.

A Procter & Gamble (P&G) egyike a legnagyobb és legsikeresebb fogyasztói termékeket gyártó vállalatoknak. Cégünk vezérelve, hogy kiváló minőségű termékekkel, értékteremtő módon járuljunk hozzá fogyasztóink életminőségének emeléséhez. Tesszük mindezt úgy, hogy termékeink biztonságosak legyenek mind a vásárlók, mind a dolgozók, mind pedig a környezet számára. A Procter & Gamble az üzleti életben elsők között ismerte fel a környezetvédelem fontosságát, és kötelezte el magát a fenntartható fejlődés mellett, amelynek lényege, hogy jobb életszínvonalat biztosítson mindenkinek nemcsak a jelenben, hanem a jövőben, a következő generációk számára is. Célunk tehát az, hogy a rendelkezésünkre álló természeti erőforrásokat megfontoltan használva gondoskodjunk a jövő generációk jólétéről is, lehetőséget és teret hagyjunk unokáinknak is a minőségi életre. Ezen szemlélet jegyében igyekszünk egyforma súlylyal kezelni a társadalmi szükségleteket, a jólét igényét és a környezet megőrzésének problémáját.

A Procter & Gamble fejlesztéseiben tehát kiemelkedő figyelmet fordít a környezeti hatás csökkentésére, elkerülésére a nyersanyag-felhasználástól kezdve a gyártáson át a csomagolásig. Támogatjuk a fenntartható nyersanyag-gazdálkodást, az újrafelhasználást, a hulladék újrafeldolgozását és komposztálását. Ennek megfelelően például cégünk csak olyan rostpép szállítókkal működik együtt, akik fenntartható erdészeti gazdálkodást folytatnak, azaz megőrzik a terület ökológiai egyensúlyát, és biztosítják a fapótlást. 1990 óta átlag 27%-kal csökkent a termékeinkhez felhasznált csomagolóanyag mennyisége. Ugyanezen időszakban 37%-kal csökkent a gyáraink által kibocsátott szennyezés. A P&G vezette be először a koncentrált termékeket és az újratölthető csomagolást az iparágban.

Vállalatunk részt vesz új, környezetbarát technológiák kidolgozásában is, környezetvédelmi kutatásokat folytat és támogat, tudományos vizsgálatokat végez a környezeti hatások becslésére. A P&G egyike volt azon cégeknek, akik a fogyasztói termékek összetevőinek környezetre gyakorolt hatását vizsgálni kezdte. A Környezetvédelmi Kutatási Osztály dolgozta ki a Sturm tesztet a biológiai lebomlás mérésére, vagy az olcsó, gyors algatesztet a környezeti hatás vizsgálatára.

A társadalmi igények kielégítésére és a jólét kiterjesztésére irányuló törekvéseink egyik legfontosabb eredményeként kifejlesztettünk egy olyan terméket, amelynek segítségével néhány perc alatt tiszta, iható víz állítható elő szennyezett vízből, olcsón. Ezzel elsősorban annak az 1 milliárd embernek az életminőségén szeretnénk javítani, akik elmaradott országokban élve nem jutnak tiszta ivóvízhez. Reményeink szerint ez a termék hozzájárul ahhoz is, hogy a hasmenéses fertőzésnek áldozatul eső gyerekek száma napi 2 milliőről jelentősen lecsökkenjen.

Egy világ ... rengeteg segítő kéz – ez a mottó jellemzi vállalatunk, és alkalmazottaink hosszú éveken keresztül bizonyított elkötelezettségét amellyel, hogy „jó szomszédként” tartsanak számon bennünket a világ minden pontján, ahol munkánkat végezzük. Elkötelezettségünk részeként számos területet támogatunk, többek között környezetvédelmi szervezetek munkáját is, így például a WWF-et.

EDDIG MEGJELENT WWF FÜZETEK

1. MÁRKUS FERENC: Az intenzív mezőgazdaság és földhasználat hatása a természeti értékekre Magyarországon, 1992.
2. NAGY SZABOLCS: Fűves élőhelyek természeti értékei és védelme az Alföldön, 1992.
3. DOBROSI DÉNES – HARASZTHY LÁSZLÓ – SZABÓ GÁBOR: Magyarországi árterek természetvédelmi problémái, 1993.
4. FARAGÓ SÁNDOR: Vadonélő állatfajok fennmaradásának lehetőségei mezőgazdasági környezetben Magyarországon, 1993.
5. MÁRKUS FERENC (szerk.): Növényvédő szerek környezeti hatásai Magyarországon – Vegyszeres növényvédelem csökkentésére irányuló programok Dániában, Hollandiában és Svédországban, 1993.
6. MÁRKUS FERENC: Extenzív mezőgazdaság és természetvédelmi jelentősége Magyarországon, 1993.
7. FIDLÓCZKY JÓZSEF: Erdőgazdálkodás helyzete és annak természetvédelmi vonatkozásai, 1995.
8. HARASZTHY LÁSZLÓ: Biológiai sokféleség megőrzésének lehetőségei Magyarországon, 1995.
9. NAGY SZABOLCS – MÁRKUS FERENC: A mezőgazdasági és természetvédelmi politika összehangolásának lehetőségei az Európai Unióban, 1995.
10. MÁRKUS FERENC – NAGY SZABOLCS: A mezőgazdasági és természetvédelmi politika összehangolásának lehetőségei Magyarországon (Különös tekintettel a Környezetileg Érzékeny Területek rendszerének hazai bevezetésére), 1995.
11. NAGY SZABOLCS – MÁRKUS FERENC: Az agrártámogatások természetvédelmi hatásai, 1996.
12. HARASZTHY LÁSZLÓ – MÁRKUS FERENC – BANK LÁSZLÓ: A fás legelők természetvédelme, 1997.
13. FRED PEARCE: A világ éghajlata: Megérett az idő a cselekvésre, 1998.
14. HARASZTHY LÁSZLÓ: Természeti értékeink megőrzésének lehetőségei az Európai Unióban, 1999.
15. MOLNÁR ZSOLT-KUN ANDRÁS (szerk.): Alföldi erdőssztyepp maradványok Magyarországon, 2000.
16. FARAGÓ TIBOR – KOCSIS KUPPER ZSUZSANNA: Accidental transboundary water pollution: Principles and provisions of the multilateral legal instruments, 2000.
17. HARASZTHY LÁSZLÓ: A Tisza-völgy természeti értékeinek megőrzése, 2001.
18. BARTHA DÉNES: Veszélyeztetett erdőtársulások Magyarországon, 2001.
19. BOZSÉR ORSOLYA: Hódok az Óvilágban, 2001.
20. DOBROSI DÉNES – Szabó Gábor: A Tisza ártéri erdeinek változása 1990 és 2000 között, 2002.

ÍRTA: EXNER TAMÁS (WWF MAGYARORSZÁG) ÉS JÁVOR BENEDEK (VÉDEGYLET)
SZERKESZTETTE: EXNER TAMÁS
LEKTORÁLTA: GADÓ GYÖRGY PÁL

CÍMLAPFOTÓK: A FELMÉRÉS TERÜLETEINEK VÉDETT NÖVÉNYEI:
BUDAI TÁJVÉDELMI KÖRZET / VAJSZÍNŰ ATRACÉL (ANCHUSA OCHROLEUCA);
ÓRSÉGI NEMZETI PARK / KAKASMANDIKÓ (ERYTHRONIUM DENS-CANIS); ZEMPLÉNI TK / HAVASI ISZALAG (CLEMATIS ALPINA);
GEMENC / MOCSÁRI AGGÓFŰ (SENECIO PALUDOSUS) FOTÓK: EXNER TAMÁS
AZ ÁBRÁKAT SZERKESZTETTE: BÜKI GABRIELLA ÉS GRUBER TAMÁS
A TÉRKÉPEKET AZ ÁLLAMI ERDÉSZETI SZOLGÁLAT, A CARTOGRAPHIA KFT. ÉS A KÖRNYEZETVÉDELMI
ÉS VÍZÜGYI MINISZTERIUM TERMÉSZETVÉDELMI HIVATALA BOCSÁTOTTA RENDELKEZÉSÜNKRE.

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: PRO VISION STÚDIÓ

KIADTA: WWF MAGYARORSZÁG
1124 BUDAPEST, NÉMETVÖLGYI ÚT 78/B. TEL.: (1)214-5554, FAX: (1)212-9353
E-MAIL: PANDA@WWF.HU, WWW.WWF.HU
ADÓSZÁM: 18226814-2-43, SZÁMLASZÁM: ERSTE BANK Rt. 11649001-07903500-49000003

AZ ERDŐFIGYELŐ JELENTÉS ELKÉSZÍTÉSÉBEN A WWF MAGYARORSZÁG PARTNERE A VÉDEGYLET.
A KIADVÁNY 100% ÚJRAHASZNOSÍTOTT PAPIRBÓL KÉSZÜLT.

TÁMOGATÓK: KÖRNYEZETVÉDELMI ALAP CÉLELŐIRÁNYZAT

PROCTER&GAMBLE

BUDAPEST, 2003. DECEMBER

A WWF a világ legnagyobb nemzetközi, nem kormányzati természetvédelmi szervezete. Tagsága meghaladja a 4,7 millió főt, nemzeti szervezet és képviselő 96 országban működik.

A WWF küldetése, hogy megállítsa bolygónk élővilágának pusztulását és olyan jövőt építsen fel, amelyben az ember harmóniában él a természettel. Főbb célkitűzései:

- az élővilág sokféleségének megőrzése,
- az erőforrások fenntartható módon történő hasznosítása,
- a környezetszennyezések csökkentése.